

Wagga

G e n o w e w a

ajalik elloaeg.

Der frommen Genovefa
zeitliche Leben.

Dorpat, 1842.

Verlag von Laschmann.

Wagga Senowewa

ajalik elloaeg.

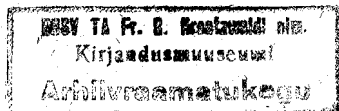
Tarto lünnas 1842.

Trükkitud H. Laakmanni kirjadega ja
temma kullo ning warraga.

Der Druck ist unter der Bedingung erlaubt, daß die gesetzliche Zahl Exemplare der Censur-Comität abgeliefert werde.

Dorpat, den 20. August 1842.

Censor Saymen.

1962:416

I.

Kudda Sigwrid sõtta minnes Zenowewat jummalaga jättis ja wagga prauat ilma-
süta wangi pandi.

Ennam seitse sadda aastad parrast Kristuse sün-
dimist elas Austraasia maa konnas Saksa maal,
mis sel ajal Prantsmaa kuningade wallitsuse al-
seisis, üks rikkas krahw nimmega Sigwrid, kes
otsekui meie päiwil kubberneer maa ning rahwa
üle wallitses. Krahw Sigwrid — ühhest kuulsast
rüüli fuggowõssast sündind — olli wahwuse, tar-
kuse ja õiglase mele parrast kõige ustatam kun-
ninga tener, sedda üllemad ning allamad austasid.
Temma peßa linn, mis kuninglikuks lossiks
tutsuti, seisis Moseli ja Sarajõe wahhel kõrgel
mäe kaldal ühhes üpris kennas orgos, kes Soja
armo ning elduse jäljed iggas kohhas innimese
silma rõmustasid. Ugga kõi üllemal nimmetud
kõdowäärt ollemise tõmbes ja ellamise rikkus ep
oleks temma nimme mällestust meie päiwini tonud,
kui mitte Summala tahtmist möda temma wagga
abbikasale — kelle nimmi Zenowewa — sesug-
gust ristikoormat peäle ei oleks pandud, mis läbbi
se õnnis naesterahwas kõige põlwe rahwale kuul-
jaks kannataja eenkujuks on sanud ja kenne ajalil
elloaeg sedda pühha kirja sõnna tõeks teggi, mis
ütleb: "Sedda Jõsand armastab, sedda Temma

tarristab. (Ebr. 12, 6.)" — Sigwrid, jubba kaunis ellatanud agga alles täierammoline mees, kossis ennesele abbiakasaks Hollandi maa wallitsewa würssti Brabanti nore tütre Jenowewa, kes nisamma näggus, kui wagga, jummalakartlik ning worelik olli, ja jubba maast maddalast wänemade sõnnakulelik, kurwade trööstija, feh Wade aitaja ja aigede kaitstija olnud, mis läbbi tedda pärrast põlwe rahwas "pühhaks" Jenowewaks nimetanud. Selle wagga, kannataja naesterahwa ello-käit on nõnda üllemägga armas ning allelik, et legi süddame liikumata fenneft ei jõua luggeda, waid luggedes saggedast mõtte tõuseb: Oh Jõsand, mis immelikkud on Sinno teed, mis peäl Sa meie pörmikkud jallad siit äddaorruft iggawese ingamise paika tallutad! — Ei jõua meie laddum silm Jõsanda tarkust enne nähha, kunni fefinnane mullane kodda meie waimo eest mahhastitakse, ja meie uel täielikkumal kombel iggawese waimo-riiki same, kuhho meile Temma ainus sündinud poeg elloasfet on walmistanud, kui Temma ifket, mis kerge mõistfime kanda.

Sigwrid' ellas omma abbiakasaga jubba mõnda aastad õnnelikkus abbiellus, agga weel alles lapseta, mis nende meelt mittokord nuftraks teggi. Ellago abbiello-rahwas rikkusfes eht waesufes, ifka tõuseb neil sowimine lapsokeste järrel, kes kui isä ja emma wannaks lähwad nõnda kui kennad wõs, fud nende kuiwanud kanno ümber õitsewad, ja — kui mõistfid omma lapsi Jummalat kartusfes ning õigel wiisil kaswatada — neile wannal eal tuggi annawad. — Wannemad! tulletage ifka sedda mele et Jummal wiimsel päwal lapse ingesid teist kääst nõuab ja teilt otsust wõttab pärrida lapse juhhatamisfe pärrast. — Meie krahwlittul abbi-

ellol ep olnud tännini lapse õnne jäggatud, siiski jäi nende armastus üks teise wasto kindlaks, ja ollid mõllemad sellega rahhul mis Jummal teinud.

Seäl tungis Arabia rahwas, fedda ka Sa-ratsfeniks, Murjaniks eht Dmmiko-maa rahwaks kutsutakse, wahwa funninga Abdorami kasso al, kui Hispania maad jubba mõega läbbi ärrawõitnud, kõrge Pirrenäe-mäggede laudo Prants-maale. Prantsmaa funninga sõawäggi, mis rigi piril wahhiks seisis, ei jõudnud wäpra wastopannemisega ilmotsata pagganade sõa-karja rigi pirilt taggast lüa, waid waenlane tungis otsesui kahjolit äitese-pilwe rõwides ning tappes Prantsriiki; — lünnade ja küllade suitsewad ahher-warred kulutasid temma ärwitawaid jälgi. Kui Prantsmaa funningas fähherdust äddaõhto liggi mail näggi, kohkus ta wägga ja läkkitas läbbi wõd kireste kassowijaid kõige rigi würs tidele ning krahwidele senne kindla sõnnumiga: et iggamees omma allamade peälitkudega ja sõawäe-sullastega appi piddi ruttama, Murjani-maa funninga rohke sõa-parwe wasto sõddima. Senne funninglikko kasso peäle tõttasid nüüd kõik würs tid, krahwid ja rütlid omma obbose ning jalla wäega rigiwallitsuse sõalippo jure kofko, lotes Jummalat abbiga üllemelift waenlast rigi piridest wälja ajada. — Wannal ajal piddas iggakuks rütel — kes mõisnik ja sõamees ühhes koos olli — jõudo mõda sõamehhi ommas tenistusfes, ja leiti iggakuhhel nisugguse allamal wallitsejal nõnda jalla: kui obbose-wägge, misga kui funningas kutsus sõtta läks, muida agga omma kää peäl teiste nabridega määsfas, eht mõnni-kord tee peäl kauba-worisid risus, mis ennemuistefel pimmedal ajal rüsfika-õigufeks nimmetati, ja mis läbbi tuggew allati nõdra ülle wõimust sai.

Kui üllemal nimmetud kunninglik sõnnu krahwi Sigwridi kätte jõudis, kutsus ta omma allamad rüütlid ja muud sõamehhebed kireste kotte, et nendega seltsis kunningale abbiks võiks töttata. Teisel õhtul kui mehed sõa wasto walmistud jubba minnikul olid, läks Sigwrid armsat abbikasat jummalaga jätma. Seal tõusis igga mehel alledus süddameste sedda nähhes, mis armetumal kombel waene krahwi praua silmawees ning ahvastuses lippus ärra-nõrkema. Temma tõrkus wasto ja ei tahtnud üksi-püüis koddõ-jäda, waid pallus herrat ärdä sõnnaga: „Armas abbikasa, wõtke mind kasa! koddõ ei sa mo süddamel ial rahho fenni ma teid lahgingi waeno al tean. Ei sa unni mo murre silma katma egga ma fängis rahhulist uinuma ni kaua kui teie kangel wibite. Saab wimaks mo silmawee allikas kuuwama, ja unni mo wätsind silma peäle-tullema, siis wõtwad raskeid unnenäud mind irmutada ja minno inge ahvastust kaswatada. Tule lehtimine ja olša kõikumine sawad mind ehmatama, kos ma seisat, istun, käin.“ Agga kuida tohtis Sigwrid sedda pallumist täites kallist prauat sõtta wia, kos ühtepuhko ello surmaga wõitleb ja ükski ette ei tea, kas päästest — mis ta omniko tõusma näab — õhtul lojale minnes weel näha saab? — Lahgingis mängib surm elloga, otsekui tule: oog ühhe kerge linno sullefesega! agga siiski peab meid war-jades Selle käsfi, kes kõik juulke karmad meie peas on luggenud! On Temma nõu järrel wiimne tunnikse kätte jõudnud, siis leiab meid surm ni-samma õlpsaste koddõ fängis kui sõa-mäsfamisfes, ja ei jõua mäelajud egga merre-süggawus meile ennam warjo paita anda, kui Jssanda käst meid siit ilmast ärrakutsub. — Kui krahw tük agga praua kurbtust sai trööstinud ja jummalaga jättes

abbikasale kät paktus, siis minnestas waene naeste-rahwas ärra ja langes kui surnud herra laenta. Ei radfind Sigwrid seddawisi lahkuda et kü minnik kirel käes olli, waid ta tõstis prauat istme peäle, wõttis kahhe käega ta laela ümbert kinni ja ütles, kui Zenowewa jälle toibuma aftas lahke sõnnadega: „Urge kurbastage ennast ni wägga minno lahkumise pärrast, kallis abbikasa! Kodame kindlaste Jummalaga peäle, kelle armo tiiw meie ülle warjab ja kes meid iggas kohhas kaitseb. Temma näab meie lahkumise tunni pisarid ja wõttab meid üksford jälle römoga ühhentada. Ma jättan teid Jssanda kaitsemise õleks, kü Temma teie kurbtust wähhendab ja süddame koor-

mat kergitab. Tuggiks ja warjajaks annan ma teile omma kõige truimat tenrit, rütel Golo, kes kõik maja pidamise asjad teie tahtmist möda peab toimetama.“ Zenowewa ahvastusest täitetud südda ei mahtind üht sõnna wastata, agga silmapisjarad

langeftd palgid möda ni rohkeste mahha, et herralgi weſti filma tõuſis. Sigwrid ütles maddala heäleaga jummalaga! ruttas toaſt wälja, kargas ratsa obboſe ſelga ja sõitis teiſte ſõameeſtega ſeltſis loſſi õue wärrawalt teele.

Sigwridi ſelts leidis kunninglikkuſ lagris ennamiste kõik rigi wüſtſid, krahwid ning rütlid jubba koos, ſellepärraſt tõttas kunninglik üllem wäpeälil Karel Martelluſ teiſel päwal wiimata Prantſuſe ſõa:wäega, kenneſ kuuskümmend tuhhat meeſt jalla ja kaſteiſkümmend tuhhat obboſe wägge, Murjani:maa kunninga ſõa:wäe ulga waſto, mis ehk nellikord perreſam olli. — Eiſti andis Jummal riſtirahwale ſuurt õnne, ja aſkaſid Martelluſe ſõamehhed nõnda ſüddamelikkult ning wahwaſt waenlaſe peäle, et kuuskümmend:wiis tuhhat pagaganaid määſamiſe paika mahha jäiwad, agga riſtirahwa wäſt mitte ennam otſa ei ſanud kui wiisteiſkümmend ſadda ſõameeſt. — Lahhingi kiſi:kuſt peäſnud Murjani wäggi põggenes omma wahwa kunningaga Agioni liina, mis üks wägga kindel wallidega ning müridega ümberpiratud paik olli; ſeäl liinas pannid nemmad tük aega riſtirahwale waſto, mis läbbi ſõdda pikkale läks ja Sigwridi taggaſi tullſi kaugemaks wiſis kui legi ette jõudis arwada. — Agga jättame ſiin ſõa:lärra mahha ja lähme watama kudda kurwa praua kääſi koddõ käib.

Wagga Zenowewa ellas pärraſt herra lähkumist tük aega ſures mures ja ſüddame ahhaſtuſſes, egga ei leidnud muud trooſti kui pühhaſt palweſt ning uſtawalt lotuſeſt Jummal peäle, ſeſt temma uſſo põhhi olli kindel otſekui üks kaſjo peäle rajatud koddõ. Temma wagga ello jõudis ühheſt päwaſt teiſi kui üks ſelge oja, kenne ſõmmerliwane

põhhi allati wälja paistab. Nõnda kui praua waikſes kambris iſſe ſaggedaſt Jummalat palluſ, nomis ta ka iggapäw kõiki allamaid ſaggedaſt palwele. Sai formatud ſüdda palwe läbbi kergitud, ſiis tõuſid mõtted jälle abbikaſa pole, kes kangel waeno al ſeiſis; igga pilwele ja igga tuule õhule mis Agioni liina pole läſſid õhkaſ ta iggaſemisi kaſa; mõnnikord räkis ta iſſe enneſega aſnaſt wälja wadates: „Üleſ ma üks linnoke, ma lennaks ſenna! — ruttawad pilwed, tule ſõudjad, wõtke mind kaſa, wige mind ärra! weike päſoke, ſinnul on tiwad, mis ſind merre ja maa üle wiwad; minna waene tiwata loom, iſtun ſiin koſ murre piin.“ Agga et kül Sigwrid temma ainu:kene päwa:mõtte ja tihti õſel unnenäggo olli, ſiiski ei unnuſtand ta ial heatteggemist ärra, waid jäi pärraſt kui enne waestele emmaks ja aigedele arſtiſ, ja käis ennamiste iggapäw korra niſugguſid äddaliſi watamas: kühwale abbi ning kurwale trooſti eldeſte jäggades. Agga ei jõudnud wagga woras ello tedda kiuſamiſe eſt oida, ſeſt kurri nõu maggaſ otſekui wiuhane uſſ roſi puu põſa al warjul ja lüris terraſe filmaga kudda ta tedda ſaaks nõelama. Minniſul jättis krahw Sigwrid prauat ja maja:tallitamised rütel Golo õle alla, mis läbbi ſefinnane noor mees iggapäw praua ümber olli. Zenowewa lahte ollemine ja kenna jumme näggo eſſitaſid Golo meelt ja kihutaſid kurjad mõtted temma ſüddames põllema. Eſſiotsalt äbbenes ta nurjato mõttele ſõnna anda, agga aega möda tõuſis ihkamine iſſa ſuremaks kunni ta wi:maks arwalikkuſ ſai. Kui Zenowewa ſenneſt märki ſai, sõitles ta kiuſajat tõſiſe ſõnnaga, üttel:des: Eſ ſul ei olle abbi, ſinna üleanneto kerge:meleline mees, jähherduſt mõttet ette wõtta! kudda

tohhid sa tal selle peäle lota et ma stinnuga sõbrus-
tama allan? Üns se so tõutatud truus ja biglane
tenistus? Minne ja pallu Jummalalt allandikkult
omma patto andeks, mis sa mõtledega juhtusid
teggema ja via ennast eddespidi-se eestimise eest,
muido tahhan ma sulle kurja töö palka kätte
taõsuda. Sa olled alles noor, sellepärast võtta
meelt parrandada, muido langed sa siin ajalikkult
ja seal iggaweste ukatuse sisse." — Golo kohlus
praua jutto ülle, langes põlwili mahha ja pallus
ekstusit allandikkult andeks. Siiski lei kustund patto
tulli temma süddames, waid süttis aega möda
ueste põllema, nõnda igga kurjuse sädde, mis korra
wallali peäseb, aega möda ellawaks tulles tõuseb,
kunni ta omma sündimise paika rajani mahha
põlletab. Sellepärast walwago igga ristiinnimene
ühtepukko omma mõttele ülle, enne kui pat süd-
dames melewalda wõttab ja nõrka tahtmist ek-
tusele sadab, kos ümberpöörmine päw päwalt ifka
raskemaks lähheb. Üleks Golo Jummalat palludes
esitotfalt patto iggatsenist ärralämmastand siis ei
olleks ta waenlase nõrko sattunud; agga temma
andis fenni kurjali wolli kunni immud parremat
süddame, tunnistust mägama uinutasid ja kurri
mõtte waimule sundjaks sai.

Juhtus ühhel õhtul Jenowewa üksi rohhoaedas
waiksel õhto willul omma murrest formatud süddant
jahhutama, ja tõusid wagga mõtted ning õhtamised
otsekui uddu: aur wee jeeft taewa pole, — sest
üks jummalakartilik ing on ühhe õitsera puu sara-
nane, kenne biede ais kõige kangemast tõuseb kui
päike lojale on läinud; sellepärast nisuggused
waggad ingeb, kui üksford lühkise ajalikko ello
päike aua õhtul lojale werib, Jõsanda üpris kennas
rohhoaedas täielist õitsemise illo allawad wälja

lehtitama, kos nende fewwade iggaweste wõltab
ja enam ei sui egga süggise põri päwa wahhet
ep olle. — Kui wagga praua nõnda süggawas
mõtledes kõndides ühte warjolise paika astus, seal
kargas Golo äktselt põesa taggant wälja, langes
praua ette põlwili, wõttis praua käest kinni ja
ütles: "Minna ei lasse teid siit paigast enne kui
teie minno armastuse pallumist wõttate kuulda!"
Jenowewa ei wõinud raske ehmatuse pärast esit-
otfalt mitte üht sõnna suust wälja sada, agga kui
temma kele paelad jälle wallali peäsid, affas ta
säre heäleaga appi, appi! küssendama. Üks jummalas-
kartilik kol, nimmega Drago, kellest Jenowewa
ta waggaduse pärast paljo luggu piddas, näggi
prauat, ja ihemine ka Golut rohhoaeda minnewad,
ja läks otsekui olleks ta kurjateggija nõu ette tead-
nud ka aeda, kos ta põesaste warjul lufis. Kui
Drago appi üdmise kiswa kulis, wõttis ta tuggewa
wemla kätte ja jooksis praua kiswa peäle. Golo —
sedda nähhes — tõmbas mõeka tuppest, tungis
abbimehhe peäle ja lõhkus ühhe raskuga õnnetuma
peat; werrine Drago langes uimafelt mõrtsuka
jalge ette kummuli, sel filmapilgul minnestas ka
praua ärra. Müüd tõstis Golo suurt kärä, mis
peäle rahwas iggalt poolt kofko jooksis. Tullijatele
waltetas ta ni irmsat süüt praua ja kofka peäle,
et sedda kuuldes iggamees kohlus; waesed min-
nestanud lomad ei kuulnud Golo wallet egga
jõudnud enda eest kosta. Jenowewat laskis Golo
lõssi kanda ja kindlaste wahhi alla panna, et
koddagit temma jure ei sanud; Dragot kaskis
raudahhelatesse kōita ja süggawasfe wangi, torni
eita. Kui waene awatud mees wähe toibuma ja
märkama affas, mis temmale tehri, ütles ta nõdra
heäleaga: "Kül Jummal taewas näb et ma ilma

süta ollen.“ Seäl tulli suur abhastus ning kartus rahwa peäle, agga ütski ei teanud mis sest asjast armada; — surem ull piddas Golo jutto walleks.

Teisel ommikul kutsus Golo koik wannemad krahwi herra tenrid kofko, räkis neile libbeda kelega teiskorda eile õhtust walle jutto, mis ta ommas kurjas süddames wagga prauale ja trui kofkale süüks ülesmöttelnud. „Minna ollen — lissas ta jure — krahwi prauat wahhi alla ja Dragot wangi pannud, et nemmad teine teisega kofko ei sa nõu piddama. Teid lastin seie tulla, et saaksime üheskoos järrel armama mis nõu kõige mõnnusam ette wõtta? Mul on wägga suur wastokostmine, sest et minno õleks krahwi herra minnikul prauat, majapiddamist ja rahwa wallitsust jättis, eks wõiks herra mõttelda et minno oletuse läbbi se assti on sündinud. Agga kes sedda ette jõudis mõttelda et meie ausa praua ja ülleannetuma kofka Drago wahhel ial sõbrus pididi sigginema! Kes teab, ehk Drago on middagit roa sisse segganud, misga ta praua meelt eksttanud. Üttelge mulle nüüd otsust mis peame meie ettemõtma, kunni krahw koddoo tulleb.“ — Rahwas kostis wanna õppind wisti möda, mis iggokord juhtub kui üks surem nende käest otsust nõuab: „Tehke kuida isse armate asja kõige parremine korda minnewad! mis nõu meie suggused wõiwad anda!“ Golo, kes kui muud ülekohтусed wallitsejad rahwa nõu tühjaks silmatirjaks nõudis, olli senne otsusega wägga rahhul, ja piddas isse ennesega nõu, mil kombel ta omma süüt kõige parremine pididi ärrawarjama. — Mõnne päwa pärrast seggas ta sallamahti surmarohhto roa sisse, mis wangitorni Dragole toiduks lakkitas; õnneto kof söi teadmatal kombel kihwtiga seggatud roga, ja surri pari tunni pärrast

sure walloga ärra. Kui teisel ommikul terrasse kofko tõmmatud kofka surnud kehha, silmanäust must ning sinnine, leiti, siis sellitas Golo rahwale: Drago kartis nuhtlust ja teggi irmo pärrast enesele otsa.

Kiusaja Golo püdis saggedast wahhial petud Zenowewat ekstuse teele melitatada, agga praua truus jäi kindlaks; sellepärast lastis tedda Golo wangitorni wia, lotes et iggaw wangi põlw praua süddant pehmeks pididi teggema. Agga Jummal finntas usklikko praua inge ka wangis, ja teggi kof kurjad nõupiddamised tühjaks. Lähhe ilina süta süddame tunnistus aitab murre ning abhastuse kormat õlpsaste kanda, ja ei lasse kannatades waimo ärratüddineda; sellepärast kandis ka Zenowewa waiksel kombel kof willetsust, mis Jummal temmale koormaks peäle lissanud. Kõl olli älle waest krahwi prauat nähha, kes jubba kahelsat kuut kaima peäl otse kui üks raske süallune wangis istus, kos waewalt lõuna ajal wähhe päwa walget sisse paistis. Siiski ei kurwastanud wäljast piddine pimmedus selle inge, kelle süddames taewa walguis ni rohkeste ellas. „Jummal on mulle“ ütles temma, sedda karrikat jua annud: Temma pühha tahtmine sündko! kül Temma film näb et minna senneft puhhas ollen, mis innimesed mulle süüks armawad. Jah, peaks mind süit wangi tornist otsekohhe surma widama, mis sest wigga kui agga ing ellama jäb; need kes meie kehha tappawad, ei jõua meie ingele ial liga tehha! Jäsand! Sinno kätte annan ma omma inge. Toeta mo waimo willetsuse päiwil, ja wõtta ka minno kallid ellatanud wannemid trööstida, kui nemmad senneft sõnnumid sawad, mispärast mind wangi on lükkatud.“

Kui ta nõnda tül aega palwes Jummalaga rääkinud, uinus ta rahholiste maggama; seft und kingib Jõsand iggauhhele ilma süta wangile troostiks; agga kui üllekohhus ning raske sü wangi süddant rõhhub, ei siis tulle unni silma, egga lõppe süddame-tunnistuse tohtomõistmine ial ärra. Jrm ja kartus kihhutamaw skalluse süddant, ja ahwartawad tedda ajalikko ning iggawese nuhtlusega. — Seäl tulleb kahhetfus peäle ja toob kalli lapsepõlweaga meie ello kermade waimo silma ette, — sedda kallist aega, kos ka meie üksford nõnda õnsaste ellasime kui meie esiwannemad enne patto-langemist Paradisis. — Oh mo kallis kermade, minno ellopawade ommitune unnenäggo! wõiksin ma sind jälle kätte sada ja teistforda sinno õnnist waimo rahho maitseada! Ma tahhaksin targemast ellada ja ennast parremine kurja eest oida. — Nõnda kahhetsewad nuttes süallused omma ilma-süta põlwe järrel: agga aeg, mis möda läinud, ei tulle ennam taggasi, ja üllekohhust, mis tehtud, ei wõi ennam kustutada; sellepärast on iggauhhe süüdlase wangi põlli otsata raske, ja mis saab üksford tullemas ilmas sennesugguse rahhota inge luggu ollema? —

II.

Jenowewa toob wangiis poega ilmale.

Iggamees wõib Jenowewa waewa wangiis mõttelda, kui mele tulletab, kudda waene wagga kannataja külmas, röösises õnes õlle-saasi peäl otsekui üks raske kurjateggija wet ning leiba iggapawaseks toiduks sai. Ei jätta Jummal — kudda külmal nimmetasime ühhe ilma-süta inimese palwet ial tähhelpannemata, waid wagga kannataja

filmapiisfarad ja palwed tõuswad Jõsanda kõrwa, ja Lemma wallab troosti ning lotust igga rõhbutud inge siise. Kes Jõsanda peäle lobab, ei lähhe ial nurja! — Olgo meie ajalit ellokord kui laew laenetawal merrel, katko murre koorm otsekui uddo-pilwe päilest meie silma eest ärra: siiski kui uft agga kindlaks jäb, meie üksford ifka kaldale same, kos kõrwa põhhi ankrud kinni wõttab. Kerge löbbus ello unnustab mittokord Jummalat, agga kui ahhastus ning murre meie peäle tulleb, siis tõttame meie otsekui tõrkujad lapsed emma rinnale — elde taewa Jõsa pole, kelle armo-tiwad iggauhht pattust tagganend loma warjule wõtiwad, ja kõigile isalikko armastust näitiwad. — Wagga Jenowewa, kes omma rikkuse ja suruse päiwil allati palwes Jõsandaga ellas, leidis ka raskest wangi põlwes iggal tunnil Lemma käest murre kergitust.

Ei lastnud Golo muud inge wangitornis kääa, kui omma endist amme ja kasso-emma, nimmega Matilde, kes üks kergemeleline waljo süddamega naesterahwas olli. Matilde käis iggapäw torra wangitornis prauat watamas, wiis wangile pallusest leiba ja krusi täit wet, mis iggapawaseks toiduseks olli lubbatud. — Mõnnikord tulli ka Golo isse prauat watama ja ueste patto wõrtu uskutama. Olleks temma süddames allastuse werri liikunud, kül siis õnneto praua kahwatand näggo ja nuttust turfsund silmad tedda pehmeks olleks teinud; agga Golo kurjad mõtted ei annud armo-eitmisele maad, waid kihhutasid tedda kiusatama; sellepärast püdis ta kord ahwardamise, kord melitamise kombel praua ülle wõimust sada, agga Jenowewa tõstis julgeste: „Miks sa mind kiusad, äbbemata loom! sa olled mind wangi pannud ja

walle könne läbbi kõige rahwa ees teotanud, kuddas julged sa nüüd weel sõbrust immustada? Enne mine tahhan minna tuhhatford surra, kui et ma sinno nõusse eiden! Ilma süta tahhan mä surra, ja üksford rõmsa süddame-tunnistusega iggawese kohto ette astuda." — Golo piddas wimaks Matildega falla nõu, mil wiisil nemmad Zenowewat piddid kimputama; ja Matilde affas mitmesuguse walle kombega praua meelt wõrgutama ja tullu iggapäw ussi kombel wagga wangi kiusama. Libbeda kelega kütis ta prauale Golo süddame eldust, wahwust ning tarkust, lütteldes: andke temmale heat sõnna, kül temma siis teid wangist peastab, wanna wiha unnustab ja teid omma kätte peäl kannab! Temma on noor, laddusa jut-toga, wisakas mees ja armastab teid kõigest süddamest." Zenowewa kostis tõssise sõnnaga: "Tag-gane minnust nurjato! kes sinna naesterahwa nimme ning au ärrateotad. Ni wähhe nalg ja surma kartus mind jõudsid eksitada, ni wähhe jõuab sinno libbe keel mind ärrapetta. Ürikenne on meie elloaeg siin ilmas, — nisamma ürikenne ka kõik ädda ning kannatamine. Ja kui minna maa ilma õlpopõlwe se läbbi peaksin wõitma, et ma omma ingele kahjo teeksin: siis jääks ma ennemine otsani wangi! Meie lühhiwataw film ei ullata Soja tarkust, falla nõupiddamist ning warjul petud õigust enne nähha, kunni sefinnane mullane kooda meie waimo filma eest mahha langeb. — Kui meie üht ja teist üllekohtust rikkusses ning ilmlikkus kõrgusses näme, ja temma kõrwas mõnda õiglast risti ning willetsuse koorma al leiame, siis tõuseb kül mittokord mõtte meie süddames: kuddas luggo Jummalal tarkusega ja pühha õigusega kofko jookseb! Agga siin peame meie meletulletama, et

sefinnane luggo ajalik, ja meie silmil alles warjul on: kudda mõllemade süddamedega asõi wälja näitab? Ühhe õiglast waese süddame tunnistus on otse kui pehme pardi, misga ta kõrwa kinwi peal rahhulise maggab, kui üks üllekohtune rikkas ommas sidi-sängis uddo sulgede peäl; — ja teiseks ei tohhi meie sedda piisut head, mis risti-ueso seadus meilt nõuab, ial senne mõttega tehha, et meie üksford se eest palka maksetakse; sest üks sullane temib perremeeft palga pärrast, agga meie ep olle sullased egga orjad, waid taewa Jõsa lapsed! seks peame meie — nõnda kui õiglaste lapse kofhus — ühna armastuse läbbi Jum-mala isalikkõ kaskõ täitma, ilma et meile selle eest mingisugust palka peaks antama." — Es-sugused kindlad juttud pannid Matildet kofkuma, ja ei julgend ta eddespidi ial ennam wagga prauale kurja nõu anda, eht patto heaks kita.

Kui nüüd aeg kätte jõudis, mil Zenowewa lapsokest ilmale piddi toma, siis tõusis suur kartus temma süddames, sest et temmal teodagit ellawat inge ei olnud, kes rasfel tunnil teeda olleks wõinud aidata. Silmaweeaga pallus ta Matildet üht mõistlikko naesterahwast nurgawõile abbits lakkita; agga ei wõtnud waljo süddamega innimene praua palwet kuulda, waid jäi ni kõrwas et ta mitte üht mähkmed senna ei torud, kuhho sisse lapsokest olleks wõinud mähkida. Sähherdune allas-tamata kombine täitis Zenowewa silmad libbeda piisaradega; ta kaebas omma ädda rõhutat süddame õhkamisdega kõige kõrgemale Jummalale. Ja Jummal wõitis temma palwet kuulda ja sai teeda aitama. Et kül temma rasfel lapsewõdi tunnil kiskidest mahhajäetud — innimene abbita oli, siis si töi ta wirastufeta omma pojakesil ilmale,

fedda ta — sest et temmal muud mähkmid ep olnud — kätterättiko sisse mähkis, ja omma suu ning põue jures soendas. Kõigest süddamest pallus ta nüüd lapsolest risti wia, agga ei wõdetud ka seddagi palwet kuulda; sellepärast ristis ta wiimaks isse omma pojalest, ja andis temmale nimmeks: Wallorikkas. Peäle sedda wõttis ta lapsolest kätte peäle, lütsutas sedda silmaweeaga kastes omma süddame wasto, ja ütles ärda melega: „Oh mo waene lapsese, sinna mo ainuke warrandus! Digusega nimmetasin ma sind Wallorikkas, sest walloga ollen ma sind kannud ja walloga ilmale tonud; agga weel surema walloga saan ma sind illeskaswatama, ja ehk üksford sedda kõige surema walloga näggema, et sa nälga surred! — Suur murre ja toido pudus närtstatawad minno rinnad ja kiskuwad mo pima:soned kofko: luddawissi jõuan ma sind toita ehk koshjutada! Oh sinna waene Wallorikkas! oh mo wäeti, õnneto lapsese!“ —

Pärast lapse sündimist sai Golo Matilde läbbi sõnnumid, et ühheferraga laks wängitorni sigginend, agga siiski ei antud nurganaesele mingi saggust süddame kiinitust. Mõnne päwa pärast lõppes praua kui roietuse ärra ja ei jõudnud ennain lapsese rinda anda. Sedda kuuldes tõusis Golul kartus, et wang wõiks nälga surra, selle pärast kaskis ta iggapäw koshjutawad toito leiwakormaliseks anda.

III.

Krahw Sigwrid tulleb taggasi ja mõistab omma ilmasüta abbitasat ukka.

Ei teadnud krahw Sigwrid fennest mis tän-

nini koddoo juhtunud weel üht sõnnagi; iggamees kartis Golo wiha ja ei usaldanud krahwile sõnnumid anda. Krahwi taggastullik wiibis pikkale, tedda olli Agioni liina al raskest awatud ja awarstimine turis mitto nädalad. Kaks kuud pärast praua mahhasamist läkkitas Golo krahwile sõnnumid ja õppetas sõnnumi:wiiale, mis ta kirja lisfaks piddi räkima. Golo kirjas seisis:

„Kõrgesündinud Krahw,

„wägga austatud herra!

„Kül kõigest süddamest sorwiskin minna üht koddoo
„juhtund alwa asja wabbandada, mis teie süd:
„dant wägga saab kurwastama, siiski ei tohi
„ma ommas tenistuse seadusfes mingisaggust
„asja teie wasto salgada, waid pean kõiki —
„olgo hea ehk kurri — teile ülestunništama.
„Kül kõik meie maja:rahwas wõib töt möda
„fennest tunništust anda, kudda minna wõd ning
„päwad telt kannin, et ühtegit õnnetust ei piddand
„sigginema; agga siiski tuli ühe kurja inimese
„läbbi suur õnnetus. Mõnni aeg pärast teie
„lahkumist märkas rahwas kohludes, et teie
„aulikko abbitasa ja kofka Drago wahhel sõbrus
„akkas idanema; agga siiski ei tulnud mul ial
„sähherdust mõttesse, mis mõnne kuu pärast
„omma filmaga nähha sain. Se truu tener,
„kes teile sedda kirja wiib saab su:sõnnaga teile
„luggo pikkamalt ülestunništama, mis minna
„pabberi peäle ei julge kirjutada. Summal fin:
„nitago trie süddant kurwe sõnnumid wasto
„wõttes. Andke mülle wastust mis ma fenni
„pean teggema kummi teie isse taggasi jõuate.
„Jäge jummalaga.

„Teie allandlik truu tener

„rittel Golo Drachenwels.“

Sedda kirja sai krahw Sigwrid Langedolffi kinnas, kōs temma awo parrandati. Iggamees wõib temma ehmatust ning wiha senne sõnnumi alle arwada, ja ei tohhi immeks panna, et temma awad lorraga ni pahhaks läfsid, et ellole pādsid otša tehha. Mādda, mis awust wālja immitses olli roheline üsna kui sap. Sai ta wāhhe parremaks siis laskis temma tingitud sullast omma ette tulla, kēs Golo õppetust mōda rākis, mil kombel praua sõbrus kōllaga pāw pāwalt suremaks tõusnud, ja kudda neid wimaks Golo ühhel õhtul kōggemata kinni tabbanud. Peäle sedda rākis sul lane, kudda Drago krahwi herra nuhtlust kartes wangis isseennesele otša olli teinud ja praua wangis poega ilmale tonud. Krahw küsis mil ajal praua mahhasanud, ja wakkelit tener kostis kolme nāddala eest; — agga lapsok olli jubba ennām kaks kuud wanna. Selle jutto peäle arwas Sigwrid abbiakat süldlaseks, ja tõusis ni kange wiha temma süddames, et ta Jēnowewat ärrawanduma akkas. „Sinna ärranetud ja teotatud naene! ütles temma: „püad sa sel kombel Jummalale tõutatud abbiello truust tõeks tehha? Kas wõisid ma sinnust sedda mõttelda? Sinna üllekohtune naeste rahwas, kēs sa ennast ni waggaks moontasid, et sind iggamees rāsaks kiitis.“ Neid ja weel waljomaid sõnno rākis temma ühtepuhko ja näitis ennast ommas wihas mittokord õtselui meletō. Sai ta mõnne pāwa isseennesega nõu pidand, mis nuhtlust prauale peäle panna, siis satis ta sullast selle käsoga taggasi, et prauat kindlaste wangis oida kōs legi loom temma jure ei saaks. — Kāssofandja ruttas fireste taggasi ja leidis Golo kēst rohket malsō ja suurt tanno mõnnufati tallamise eest. Agga ei wõinud Jēno-

wewat kindlamine ennām warjul oida, kui tedda tännini olli kinni petud, kōs muud ellawad loma temmaga kōkko ei sanud kui Golo ja ülleanneto Matilde. — Kes meie päiwil wanna põhwest haid asjo fidab, se luggego mõtteldes sedda jutto: kuida üks ilmaslita suurtšuggo inninene ilma kohtomõistmist ja läbbifulamist wangis petakse, mis meie päiwil kõige wāhhemale allamale ei tohhi tehha.

Kiuslikko Golo südda ei leidnud praua pinamist ommetegi rahho, waid ühtepuhko formas tedda se mõtte, ei kōik kurjus ühhel pāwal ammalikkus wõiks tõusta. Innimeste seas leiti mõnda, kēs temma jutto ei usknu, ja rākis rahwas issekestis sohides: kēs teab kudda Dragole otša tehti? Eks wõinud se samma wõimalik raudkassi, kēs praego wagger prauat wangis peab, ka Drago suut iggawest kinni panna; surno suu ei jōna tunnistada, ja wangitorni müridel ep olle kōrwo! — Iggamees kahhetšes wagger praua kibbedat põlwe, ja mitto waest ja tõbbist õhkas silmarweega taewa pole, et Jummal wõttaks nende aitaja peale armo eita, ja tedda willetsuse paelust päästa! Se, kēs muido emma wiisil teiste ädda kergitas, teistele abbi tōi ja teiste kurwa meelt jahhutas, istus nüüd isse abbita ning troostita kōlledas wangitornis. Golo mõtles, ega siin luggo ial heaks ei lähhe kui krahw kōddo tulles prauaga kōkko saab; üks meist peab ukka sama, olgo temma ehk minna! jääb praua ellusse, siis tõuseb minno kurjus amwalikkus, agga kui temma surreb, kēs siis julgeb minno peäle tunnistada? Temma on minno armastust põlganud, sellesärrast sago temma otša. Kui ta weel alles isseennesega nõnda nõu pidas, tullid sõnnumid, et krahw jubba teel, pa

näddala pärrast koddõ piddi jõudma. Temma ehmatas surnokarwalisels, külm iggi tõusis otse ette, ja ihhofarwad ajasid püsti; ei olnud siin aega pikalt mõttelda ehk nõu piddada, mis ses kimputusēs tehha? Temma kargas rutto obbose selga ja sõitis krahwi herrale wästo, kellega ta Strasburgi liinas kofko sai.

Seäl nimmetud liinas ellas üks ellatand naesterahwas, kes kõiſſuggo pettust, wasset ning tühja tufeldamist armastas, agga wäljast piddi kombes waggaduse warjo oidis. Sefinnane naesterahwas olli Matildega ſuggolane, ja se läbbi Gologa jubba mõnda aastad tuttaw. Golo tõttas enne kui krahwiga kofko sai kuulſa wanna-mori jure, räkis temmale kõiſ pöhjani, mis krahwi praua ja kofka wahhel herra armates juhtunud, lubbas õhtul krahwiga taggaſi tulla ja pallus wanna-mori, herrale niſugguſt walle tempoid eite tehha, mis läbbi krahw omma praua ekſimist uſkuma affaks. Selle peäle andis ta wanna-morile rahha, ja läks ſiis arglaſe ſüddamega krahwi terretama. Said teine teiſt terretanud ſiis kufſus krahw Golut kõrwale ja nõudis ſüggawaſt järrel, kudda ja mil kombel kõiſ piddi ollema juhtunud? Golo jaggas walle ſilmawee-piſſaratega omma walle juttule tõe karwa, ja ei tahtnud ahhaſtufe pärraſt räkida. Piſſamõda tunniſtas ta krahwile, ei mitte mis wagga praua tõe kombel teinud, waid ſedda mis temma enneſe kurjuſ prauale teotufeſ wälja mõttelnud; krahw affas walleliſſo jutto uſkuma. Drago ſurma nimmetates liſſas Golo pettiſel wiſil weel jure: Se juhtus õnnelaupa, ſeſt muido olleſ praua ekſiſtas paljo awwaliſſumaks tõuſnud. Siiski jäid krahw Sigwridi mõtled ahhe wahhele, ſeſt Zenowewa endine puhhas ello

ja Golo jut ei tahtnud ühtemiſina, egga ei jõudnud kõiſ kurwaſtus ja melepahhandus kalli praua mäl-leſtuſt temma ſüddames ärralämmasta da, ſelle-pärraſt nõudis ta mitto korda ühhe ja ſelleſamma aſja järrel, mis praua langemiſt tõeks piddi teg-gema. Golo kartis kaſſipiddi koſmife eest, ja ütles wimalſ: „Kui teie minno jutto ei tahha uſkuda, ſiis wõite teie ſedda aſja ka teiſel wiſil awwaliſſuſ tehha. Ma kulen rahwa ſuuf, ſiin liinas peab üks wagga ning jummalakarliſ naesterahwas el-lama, kes ſallajaid aſjo mõiſtab ilmutada; kas teie ei ihhalda temma läeſt ſüggawamaſt otſuſt pärrida?“ Sigwrid kitiſ ſedda nõu mõnnuſaks ja läks õhtul enne eſſimeſt kufſe laulo omma pettiſe majaüllewatajaga wannamori jure, ſedda ebbaufliſ rahwas targaſ nõijaſ kitiſ. Krahw tun-niſtas wannamorile omma ſüddame format, kudda ta abbikaſa trauſe pärraſt kahe wahhel ſeiſtes ſelget otſuſt immuſtas: kas praua kofkaga ekſinud wõi mitte? Pettis wannamoor koſiſ allandliſkul kombel: „Minna waene pattune mulla-tük ollen niſammoti ekſija kui mud rahwas, egga ei jõua ial middagit innimeſtele ilmutada kui ſedda, mis Jummal awwaliſſuſ tahhab tehha. Meie tah-hame kaſfuda, mis Jummal ſaab näitama.“ Selle peäle wiis ta Sigwridi ja Golut pimmedaſe kel-driſſe, koſ künlajalla peäl üks roheline künal ſinniſe tullega põlles; ſiin teggi wannamor leppi-leſega kaſs wi ro pörranda peäle, käftis krahwi ühhe ja Golut teiſe wi ro ſiſſe aſtuda; ſuiſſetas kange rohtudega — mis pead uimafeſ teggid — ja wiſkas ſiis weiket peglit wee-tobri ſiſſe, mis keſt pörrandal ſeiſis, pobbifeſ weidraid ſonna-lobbamiſt tobrifeſ, nõnda et jälleſtus krahwi ihho-farwad püeti aſas; lõppetufel keraſ ennaſt wanna-

moor kolmforda tobri ees ümber nago lēnga: kedder, et pea otsas uddises, puhhus kolm forda wee sisse, seggas kēga wet ümber ja teggi mud tühja tempo. Niiud kāsķis ta krahwi wee sisse wadata; krahwi teggi kudda kāsķtud, ja nāggi peglis wee al Zenowewat Dragoga lahķet jutto ajawad. — Sigwrid ütles: „Kes teisega lahķest rāgib ei te se lābbi kurja.“ Wannamor kostis: Watame jārrel, kas Jummal ennam wōttab ilmutada, ja teggi nifamoti temposid kui enne ja kāsķis krahwi ueste peglisse wadata. Seāl nāggi Sigwrid omma silmaga, kudda praua Drago palgid sillitas, ja siis teine teisele suud andsid. Se pettis walle: nāitmine ajas krahwi palged puinetama, ābbi ja wihha tāsķtis temma sūddant, ja ta ei ihľand ennam odata, mis wannamor kolmatforda piddi nāitama, waid andis filmapilgul Golole kāsķo, jallapeāľt taggasi ruttata kōddo, ja seāl abbiello: teotaja naesele ja wārdja lapsēle otsa peāľe lasta tehha.

Wōnni ebbawfľľik innimine wōĩķs űľľemal rāgi: tud wannamori temputamist luggedes mōttelda, et sāhherdune immeliķ asķi ilma kurja waimo abbiķa ei wōinud sūndida, sellepārrast peame siin kōhķal lāhķidelt juhķatama, mil kombel nifuggust pettuse wōķt tehķafķe: Keldri lael oľi űķs auľ, ja istusid augo sōrwal űľľewal lae peāľ kaks innimest seddawārti ridesse ehķitud kui Zenowewa ja Drago. Kānķa: kuum ei annud wolķi nende filmanāggo selģest tunnistada, egga wōinud krahwi herra suitsetamifest űľľmane pea õiget mārķo sada, mis tobri pōhķas otsego maal temma filma paistis. Oľķķs ta kōggemata filmad űľľes tōstnud, siis oľķķs ta reitise kombel awwalikľult nāinud; agga kes ial nōķa ja lausuja jure lāhķeb nēu otķima, selle

waimo ja kēhķa filmad en űhķesķoos pinnēduse kate al. Sāhherdusi pettuse temposid tehķafķe maa: ilmas mīnmed wārķi, mis rummalad ebba: uľľľikľud filmanoondamifēs ning kurjawaimo tōķķs arwawad. Agga ei jōua ķegi innimine teise filma ārramootada, ni wāhķe kui kurjal waimul meles walda on awwalikľul kombel maa peāľ űľľemal: kľud. — Et lāķķi nīiud jāľľe juttule taggasi.

Golo ruttas kui krahwi kāsķo kuulda sanud lābbi wōķd kirest minnema, ja piddas teed kāies isķennesega nōu, mil kombel ta Zenowewale piddi lastma otsa tehķa. Kōddo jōudnud, rāķis ta Matildele sure rōmoga, mis hāķti ta tallitamine forda figginend, ja kinnitas kindlaste sedda asķa salla: mahti piddada, et mitte Zenowewa sōbras ja tuttawad ei wōttaks kārķa tōsta ehķ māsķamist alluķtada. Matilde tōutas suut kinni piddada; agga kōggemata juhtus trauma kōnnē aāķtawē tūttar, kes Zenowewat ennam kui omma űľľeā: netuniat emma armaķtas, sedda sallaķutķo kuulma ja lāķķs jallapeāľt kurja nōupiddamist prauale kľutama. — Laps ruttas nuttes wangitorni akna alla, kōķ ta ni kaua kōpputas, kōnni tedda praua kulis ja temmalķ kōķķis: Mīķs ja nōnda nutķar? Laps kostis: „Kāķķis praua! teie suur wīľľetķus sunnib mind nutķma, ārģe ehķratage ennaķ minno kōľķēda sōnnumi peāľe, — teie surmatund on űľľe ees, ķest Golo en krahwi herra kāķķt kāsķo sanus, teid surma mōiķta.“ Zenowewa kōķķis kōhķudes: Mīķs wō wāēľľist lapsķesķest siis saab? Tūttarlaps wāķtas: „Lapsķesķele sūnnib kui teileģi.“ Praua filmanāggo lāķķs surnoķarwalifēs, werri jāi sōonte sees seidma ja minnestus kippus peāľe, agga nat: tufese aja pārrast akķas ta jāľľe tōbuma ja kōķķes ārdāķte nuttes: Oh, eľķe Jōsānd Jummal teewāķ,

wõtta minno inge abhastust ning süddame ohkamist kuulda! kuddas ollen ma ri suurt patto Sinno wasto teinud, et sa mind mo ilmasüta lapsokesega ukka laesed mõista? Kas piddin ma waene õnneto loom seks maa peäl ellama, et mind kurjateggija kombel surma mõistetaks ja minno nimme-mäl-lestust kõlbamataks tehakse? Ma ollen abbiello seisuses truust otsani kinni piddanud, ep olle mo jalg ial kummistanud, egga õigelt teelt kõrwale läinud. Oh elde Jõsand tulle mulle appi ses waemas, ja peasta mind kolledast surmast! Nõnda kaebas abhastand praua omma willetsust, ja pallus wimaks tüttarlast ütteldes: „Minne, armas laps, minno kambri se ja to mulle tinti, sulge ning pabberid; — wõtta ommale jallawaewaks ni paljo minno kallist asjust, kui so südda agga immustab.“ Siis andis ta lapse kätte kambri wõtme ja langes isse põlwili mahha palwele, kunni laps taggasi jõudis. Jummalaga jättes siit ellust kirjutas praua need sõnnad omma abbiakasale:

„Aulik krahwi herra, süddamest armastud abbiakas! Ma ollen kuulda sanud et ma teie kässo peäle siit ilmast pean lahkuma, sellepärast kirjutan ilma weega need sõnnad, misga ma teid wimist lorda jummalaga jätan. Teie kässo peäle ja Jummalaga tahtmist möda lähhen ma heamelega surma, agga se kormab minno süddand wägga libbedast, et teie mind ilmasüta ukka mõistite. Minno süddame tunnistus on puhhas kui kõige selgem allika wesi; ep olle ma teie wasto ial efsind, waid Jummal teab selgest, mis kindlast ma Lemma pühha Altari ees teie wasto tõutanud abbiello truust tännini kinni ollen piddanud; agga selle wõrelikko kombe pärrast mõistetaks mind nüüd

ukka. Golo akkas mind taggasiusama ja pädis mind pattule efsiotsalt libbeda selega melitada ning wimaks wäekaupa ukkutada. Et ma temma kurja tahtmise wasto pannin, sedda arwab ta mulle raske's süüks, tõstab wallekaebamist mo peäle, mis teie wiha süttitanud, et mulle käsifite otja peäle teha. Teile, kallis abbiakas! annan ma süüks, et teie üksnes kaebaja jutto kuulsite ja sedda uskufite, agga mulle aega ei annud, ennesse eest kosta ehk ennast wabbantada, mis läbbi minno ja mo ilmasüta lapsokese werri wallamata ollets jänud. Siit ilmast lahkudes pallun ma teid süddamest: ärge mõistke ial kellegi ülle enne kohhut, kunni teie temma wabbandamist ning wastokostmist omma kõrwaga ollete kuulnud; muido saab ilmasüta wallatud werri wiimisel kohto päwal teie inge peäle kaebama. Minna tunnistat Jummalaga palge ees, Lemma pühha kohto ette astudes, et ma siin ellus muud meesterahwast ei olle tunnud, kui teid; ei — mitte üksford mõttes, weel wähheni teggudes ollen ma teie wasto efsinud. — Ilmasüta ollemises lähhen minna surma, sest Jõsand on sedda nõnda lastnud sündida. Üksford saab ka se päw kätte jõudma, mis minno wõrelikko elokorda ja minno peäle kaebaja wallet arwalikkus teeb. Selle lotusega lähhen minna siit ilmast ärra. Wimaks pallun teid weel, andke Golole andeks! käl temma süddame tunnistus saab tedda nuhtlema. Head böd sowin teile wimist lorda, aus herra, minno süddame kallis warra! Ma annan teile kõigest süddamest andeks, ja tahhan weel pärrast surma teie inge eest palluda, et mo ilmasüta werri Jõsanda üpris au järje ees teile peäle ei akka kaebama. Sedda kirjutan ma teile wabbisedes lätte ning wessiste filmadega, sest liggijõudaw surma

tund täitab mo inge abhustusega. Teie surmani truu ning senne truuse pärrast ukka mõistetud abbikasa
Zenowewa."

Praua andis sedda kirja tüttarlapsele, käskis murreliskult oida kunni krahwi herra taggasi jõudnud. S otsani jäi ta siis palwes Jõsanda jure ja andis omma rasket mõitsemist ja eesfeiswad surma kõrge taewa Jõsa õleks.

IV.

Kudda Zenowewat tahheti ärraukkata, agga sullaste armoeitmise läbbi ellusse jätakse.

Teisel õfel kufke lauõ ajal laekis Golo kaks wannemaid krahwi sullasid omma ette tulla, ilmutas neile herra kindlat tahmist, käskis neid warimalt wangitorni minna, prauat lapskeselega ühhes kasa wõtta, kangel meigas mõlemile otja teha, ja wimaks weel Zenowewa keelt ning silmad kässo-
tõitmise tunniemärgiks omma kätte tua. Kässo-
tõitmise palgaks tõutas ta sullasiele suurt makso, agga kui kässo-
wasto teeksid, ähwardas ta neid nente naeste ning lastega maa peält ärraawitada. Rahhaahned sullased wõtsid Golo kaks taktikult wasto, tõttasid wangitorni, wiskasid prauale ühe wanna lue-räbbala ümber, kassid ta silmad rättis kuga kinni, et tedda kegi ei piddand tundma ja wõtsid tedda siis lapskeselega omma kasa. Taewas seisis pilwes ja pimmeduse warri kattis maad; kange tuuleoog ajas metsa lohhisema ja karristas mõnneforra paksud pilwe-rünkad nattuke lühki, mis läbbi kuu kolleda teekajadele awalt piäsut walget näitis. Ei rägitud tee peäl mitte üht sõnna, waid ruttati agga lermest metsa pole. Kannataja Zenowewa tõndis otsekui üks wagga talle mõr-

sufade wahhel, ja ei teinud omma suut lahti. Temma kandis armsat pojakest kätte peäl, soendas tedda omma suu jures, ja kahhetes üksnes kalli lapskese surma pärrast, üteldes: "oh mo armas pojake, sinna mo kallid süddame rööm! Wõiksin

ma sind nikaia kätte peäl kanda, kui ma sind omma süddame al kannin. Sinna wäetike pead warremine surrema kunni sa märkama saaksid, mis surm tähhendab; sa ep olle weel kellegile kurja teinud, waid pead süta ristiformal kannatama. Jõsand, Sinno silm watab kuu-walgega minno peäle, Sinno walgus ellab minno süddames, Sinna tunned minno mõtted ning sowinised: peasta mind sest kimpufusest, kui se Sinno pühha tahtmine on! Jõsand, allasta mo waese loma peäle; Jõsand, wõtta minno ja mo lapse ingelest igawese au-riiki!" Sähherdusi sõnno ning pal-
wid õhtas Zenowewa ärda mele: ning maddala beäleaga ühtepuhko, mis läbbi sullaste süddames

pehmeis laskid ja armoeitlik allastus nende sees
 liikuma affas; midda kaugeemale nemmad jõudsid
 sedda raskemaks tõusis neile kääritäitmine. Nõn-
 da saab mittokord ühhe wagga innimese kan-
 natus mitmele pattusele meleparrandamise mär-
 giks, ja juhtus jubba mõnnikord maa-ilmast luggo,
 kos üks kinnine südda kurjuse teel äkkiselt nõnda
 sai rõhnutud, et patto orjust korrage mahhajättis
 ja parremat elloforda ette wõttis.

Rui nüüd sullased metsas üht üksikut kohta
 said leidnud, kulutasid nemmad prauale krahwi
 herra kasko ja räkiid, kudda neile Golo kinnast
 kinnitanud seddastinnast kasko täita. „Ärge armage“
 — ütlesid mehed: „sedda meile süüks, waid
 walmistage ennast kõigest wäest surmale.“ Sõnnaku-
 lelil Zenowewa langes allandlikult põlwili mahha,
 panni käed risti, tõstis silmad taewa pole ja affas
 ennast surma wasto walmistama. Seal näggi
 temma, et üks neist sullastest lapsokest sülle wõttes,
 suurt nugga wõö alt tõmbas, misga ta last tab-
 tis ukladada. Nüüd kargas ehmatand emma sure
 walluga maast ülles, wõttis kõige rammuga sul-
 lase käest kinni, ja kiskendas alleda heäleaga:
 „Piddage kinni, oh piddage kinni, armsad mehed!
 ärge affage ilmašlita werd wallama! Rui teie mo
 waest lapsokest tahhate tappa, siis tehke mulle
 ommetegi esitels otsa, muido pean ma waene
 õnneto kaskforda surrema. Lapse armaštus juur-
 dub emma süddames otsekui taine juur maa pin-
 nas, kes juurt wälja kiskub, se lõhhub maa pinda,
 uisammoti luggo ühhe emma süddamega. Teil on
 endil mõllemil lapsed ja naesed korddo, mõttelge
 nende peäle! Kos mo lapsokest tappab, se kiskub
 mo süddant tullise tangidega lõhki!“ — Üks sul-
 lane kostis: egga se meie sü ei ölle, meie täidame

agga leiwa-wannema kasko; siiski sündko teile teie
 sowimist möda: wõtte omma rättil kaelast ja pange
 peat kanno otsa, siis uflame teid esitels ja lapse
 tagga järrel. Ehmatanud Zenowewa affas wärris-
 semä ja näitis enam furnud kui ellus. Mattufese
 aja pärrast ütles ta ärdast nuttes: „oh armsad
 mehed! allastage minno peäle! ma ollen kül
 walmis surmale, agga mõttelge selle peäle, et teie
 mind tappes omma ingele suurt format tete. Ma
 tunnistan teile Jummalä pühha palge ees, et ma
 sest pattust pri ollen, mis Golo wallekaebamine
 minno peäle on tõstnud. Temma plüdis mind kurjale
 teele melitada, agga minna ei kuulnud temma
 arwatellemist, waid piddasin abbi-ello truust kind-
 laste: sellepärrast pean ma nüüd surrema. Ma
 pallun teid allandlikult: jätke mind ellusse! ja
 nõnda kui teie nüüd minno waese peäle armo
 eitate, nõnda wõttab Jummal teie ja teie laste
 peäle üksford armo eita; agga kui teie mind
 armetumal kombel ärraukkate, siis saab minno
 ilmašlita ärrawallatud werri teie ning teie laste
 peäle iggawest kaebama. Iggaüks ilmašlita ärra-
 wallatud werretil kiskendas üksford wiimsel päwal:
 ädda, ädda! mõrtsuka peäle. Minno süddame
 wallo wiimsed ohkamised tõuswad werre auroga
 šõsanda ette! Igga rohholehhele ning sambla
 narmele, mis tänna õsel minno werraga lastetalse,
 wõttab surel kohtopäwal teie wasto tunnistada.
 Šiguse ingli heäl saab taewa lautusel ommiko
 poolt kunni šho pole küdma: ükski mõrtsukas
 ei pea armo leidma! waid kes wagga werd on
 ärrawallanud, se peab iggawest ukka sama; rahho
 saab teie süddamest ladduma, ja unni teie šängis
 pöagenema. Kos teie ial ollete ehl kätte, seal saab kõi-
 teid irmutama; igga tule šht, mis meisas pua lehti

ligutab ajab teid kohkuma, sest et minno surmas-
tunni ohkamised allati teie kõrvas kohkijewad.
Kui süggiseni tuleoog wingudes ulse tagga wuh-
hiseb, siis ehmate teie ja armate minno surma-
kissa kuulma. Jah, kui teie pühha Altari ees
õppetaja suust kulete: „Wõtke ja joge, se on
minno werri ic.“ siis wabbisete ning wärrisete
teie ja mõtlete kohhe, Zenowewa ilmašuta ärra-
wallatud werri mõistab meid ukka! — Suur
kartus tulli sullaste ingede peäle sedda kuuldes,
ja nende süddamed läšid ni arglasels et nad ei
tohtind prauale egga lapsele mingisuggust ädda
tehha. Sellepärast ülesid nemmad lahbeda sön-
naga: Mulik praua, heamelega tahhastine meie
teid elusse jätta, agga mis meist ennestest siis
saab. Golo ähwardas meid naeste ning lastega
ühhes ärraawitada, kui meie teid ellama jättame.
Siiski, kui teie meie kindla wandega tõutate —
ei ial siit metsast wälja, egga innimeste selst tag-
gast tulla, waid siin ehk kōskil maial lanes warjul
ellada kunni teid Jummal ilmast lutsub, siis wõite
teie Jummal nimel omma teed minna, ja mõnnis-
lord pühhas palwes ka meid mele tulletada.“
Zenowewa tõutas wande sönna kõrwasie, ja
tännas neid kõigest süddamest lahke sönna ja wes-
sise filmaga nende armoeitmise erst. Selle peäle
tapšid sullased üht urda koera, mis nende kasa
olli jookšunud, ja wišid urda keelt ja filmad Golose
tunnismärgis, et krahwi praua ärra olli ukkatud.

Agga Golo süddame tunnietus olli jubba üles-
ärkand, sellepärast kohkus ta kui sullased tupp-
astušid otšego olleks ta Zenowewa waimo näinud.
Sullased ülesid: meie tome teile krahwi praua
keelt ja filmi nähha! — Golo largas istmelt ülles
ja kışendas sure heäleaga: „Wige neid minno filma

eest, eidsle neid koertele ette ehk tehke nendega mis
teie isse tahhate; agga minna ei tahha neid mitte
ennam nähha.“ Siis wiškas ta üht kuldrahha
kušrut sullaste jalgade ette ja kışis neid pōggeneda,
agga ei mitte ello ilmas omma filma ette enn-
nam tulla. Sullased watasid teine teise filmi, wōšid
rahha kušrut maast ja tõttasid omma teed. Sest
tunnist sadik olli Golo süddame rahho lõppenud,
ta rändas wō otša, kui kōik mu rahwas maggas,
kahwatanud näoga ühhest kohhast teisi ja ei leid-
nud kōskil rahho. Nōnda akkas Jummal jubba
šiin ilmas kurja tō palka kätte tassuma, agga se
piin on alles ürikene; siiski wōib üks mõtleja
innimene sest ärramōista, kudda pärrast surma
luggo saab ollema, kui kehast lahkunud ing en-
nesele kōskil ingamist ei leia.

V.

Kudda Zenowewa lanes ellab ja Jumma-
lalt troosti leiab.

Waene kõigist innimestest mahhajäetud praua
ulkus lapsega mõda pimmedat metsa lanet ja otšis
ommale warjopaika, kōs ta olleks wōinud wāhhe
tule ning wihma eest kattet leida; nōnda otšides
lõppes päw ärra, agga waene otšija ei leidnud
kōskilt peawarjo, sellepärast asšus ta wimalš
ühhe okšlikko laia kuuse alla wō majale. Kōl olli
asše waewaline ni hästi emmal kui immewal lap-
sel; senna jure tulli weel irm ning kartus, ni
üššaino kolledas metsas maggades. Zenowewa
tōštis weššised filmad taewa pole, ja üdis üššlikkust
süddamest Selle pole, kes üšš ses willešusšes abbi
jōudis anda. — Ei tulnud waesl kannatajal
keigel wōl und filma, ja kui päwa terra olli tōus,

nud, ruttas ta jälle warjopaika otsima. Agga otšimine jäi nisammoti asjata kui eile; ei tabbanud waene loom ei õnests puut egga kopakest, kuhho sisse ta olleks wõinud pöggeneda. Temma ep olnud eilefel päwal mitte üht seine põrmukest sõnud egga wee: tilka jonud, sellepärast läks nälga ning jänno ni sureks, et ta ädda pärast rohto noppis, jurilaid maa pinnast wälja kistus, neid söi ja krootlehhe pealt kaste märjaga omma tullist jänno kustutas. Kolmandamal päwal pöggenes ta weel laugemale lane, kos ta senni puhkamata otšis, kunni ta üht weiket kopast kaljokinkas leidis, ja mis kõige suremaks rõmuks tõusis: kopa ligi mail immitses üks allika soon, kenne külm ning selge weesi jänno jõudis kustutada. Zenowewa wöttis sedda kobast seddamaid ennesele warjopaigaks, otsego olleks tedda Jummal senna juhhatanud, kos ta omma eddespiddised ello: päwad õhtule pididi ajama. Temma korjas penikesi witsarago, kuiwand puu lehti ning samblaid kokko, teggi neist pesa asset, kos lapsesga wihma ja tule warjul wõis maggada; — rohhojured ja marjad ollid ta ainuke toidus; muud sögi: warra ei kas watanud mets. Agga se kitšil waewaline ello ülles piddamine kautas pima rinna soondest, ja praua ei jõudnud lapsokest piffemalt toita. Nukramelega tallele kistus senni tühja rinna otsas, kunni werre pišsarad rinna: nippust wälja immitsesid ja emma wallo pärast last ei wõinud rinda panna; wäeti lomoke läks nälga tundes kudduriks ja kippus ärra löppema. Waese lomakese kaeblik nutto elli leikas otsego tulline noa: terra emma süddant, ja suur kurwastus lapses ädda pärast sundis ka emmat surema. Kui ta kauemine lapses nälga ei sudanud nähha, panni ta omma surmawakawat pojakes

ühhe pöesa alla mahha, läks isse tül maad emale, lotes, et lapses nut siin temma kōrwa ei piddand testma. Agga se lotus olli tühhi, sest eht olleks ta penniforma maad emale lainud, itka olleks lapses kaeblik nutto heäl temma kōrmus ellisend. Zenowewa allandas ennast palwes Jesanda ette, ja pallus lapsokese peäle armo eita. „Oh minno elde Jummal ning Lunnastaja!“ ütles temma: „kuis wõib Sinno pühha film allastufeta wadata, et üks ilmašita lomake nälga sureb? Tõsta omma armo palget seie pole, allastaja Jummal! ja wata, mis armetumal kombel üks wäeti lapses pöesa al maas tašsalikko nutto: elliga Sinno käest peatoidust pallub. Kotkas ja kaarn kannawad nokkas omma poegile toido: warra pešadesse, ja Sinna elduse Jōsand lasšed kōit linno: emmad poegile sööki leida, sellepärast eida armo ka ühhe innimese loma peäle!“ Nõnda palludes minnestas praua ärra, ja kui tülfi aja pärast minnestusest ärkas ja lapses jure tõttas, leidis ta lapsokest rahholist maggawad; temma wöttis pojokest sülle, wiis tedda kopasse ja panni tedda assemele maggama, agga isse ruttas ta wälja ja söi rohho juri sure ablusega, lotes, se läbbi jälle pima rinda sada. Zubba päile olli werimas, agga lapses maggas itka weel ja arwas emma kartlik südda sedda wiimseks maggamišeks. Wata, seäl kōbhises mets, ja kolletanud lehhed priggisesid tullija jalgade al, kunni mōmne filmapilgo pärast üks emmane irw meisast wälja tuli ja kopa liggidal seisma jäi. Zenowewa läks meitamise kombel ellaja pole, mis kui kōddo: lojus tedda ei kartnud, waid sillitamist sallis. Nõnda ellajat sillitades märkas praua nāggema, et uddaras pima olli, tallutas irwet kopa ette, wöttis lapsokest assemelt ja panni tedda irwe rinda immema.

Ellajas lastus praua kassi, otsega olles temmale heat tehtud, ja laps immes omma kõhto täis. Zenowewa piddas sedda Zummalat jubhatamises ja tännaš Jesandat filmaweega, kes temma lapsse koggemata amme olli saatnud. Irwelehm sõbrustas peagi innimesega, jäi kopa liggimaille ellama ja lastis last iggapäw omma uddarast toito leida.

Nõnda leidis laps tül aega — wanna põhwe jutto mõda seitsse aastat*) järestikko — irwe niasast toito, ja praua ellas rohho wõsudest ning juurdest, mis metsas kaswid. Kül olli raske ning libbe sähherdune kehwalik peatoitmine ühhel suurt suggo innimesel, kes seie sadil kunninglikkus rikkusse ellanud, kos kennestki asjast pudust ep olnud. Nüüd olli temma ühhekorraga waesem kui üks kerjaja, sest temmal ep olnud mitte kuiwa leiwa-pallukest suhho wõtta, waid piddi kui metsellajas rohho sõma. Oh, sedda alledat luggo! Endise uhke ellomaja assemel olli kolle mets; kenna magadis-kambri assemel üks pimme kobas; endise tenija neitside assemel üks metsellajas; pehme puhkamise sängi assemel üks kõwwa, lehtedest, samblist ning witsaragust tehtud asse; filmaweepisjarad lõppetastid temma priskele näggo ja endist lahkedust ning naeratamist kattis nüüd üsna kurbtuse ning murre warri. Tõeste, Zenowewa kindel lotus Zummalat peäle aitas ükšenes koik willestuse kibbedust kannatada, muido olles ta jubba ammogi

*) Ei tohhi sedda kōik üsna tõeks piddada, mis kui seitse aastane järestikko irwe pima-andmine ehk muu immewärki asi ses luggemiseses rägitalse. Nisjagusest talleid on ebauslikkud innimesed wannal ajal juttule jure lisanud. Meie arwame et laps kui ta suremaks sai, sel sammal kombel kui emma omma peat allas toitma.

murre forma alla lõppenud. Mõnniford, kui ädda wägga sureks tõusis, kergitas ta filmaweega omma süddant. Suisel ajal läks luggo weel piisut õlpo, agga talwisel ajal tõusis ädda wägga sureks! kuis piddi ta ennast ja lapselēst külma eest oidma, kost ennesele peatoito sama? Zeisel suwweel — nõnda kulutakse ühhes wannas Zenowewa luggemises — olli pilse tulluke lange kōo-mürristamise ajal üht suurt tamme-puud kopa liggidal põllema süttitanud, mis libbi Zenowewa tulle sädēt kätte sai, mis ta nikaua tuhha sees oidis kunni ta lanes ellas. Nüüd wōis ta talwisel ajal ennast ja lapselēst tulle paistel soendada, ja mõnnekorra kasse-torest tehtud torbiko sees ommale juri lemeks keta, mis metsast leidnud. Ikka waewas lapsse willestus ennast kui ta ennese ädda temma süddant, ja ohkas ta mittoford last sülle wōttes: „Oh armas, waene laps! mis suurt ädda pead sinna minno jures kannatama? Mis sū pärrest pead sinna ni willestid luggo kandma?“ Lapselē allas emma nutto nāhhes ka nutma, agga ei mõistnud omme-tegi isši, mispärrest ta nuttis. — Agga Zummal, kes Zenowewa wägga süddant tundis, jahhotas tedda taewa-troostiga ja wallas pūhha rahho temma ingele. Wega mõda arriš krahwi praua kōige waewaga ja tännaš pealegi Zummalat, kes tedda lajast ilma kārrest peastnud ja seie lane jubhatanud. Temma ellopāwad jõudsid palwes ebdasi, ja ta walmistas omma inge lēhtepūhko tulleswa ello wasto; taewa tenistus ning pūhha armastus allas päw päwast ennam temma sūd-dames kossuma.

Ühhel õsel nāggi temma unnes inglid taewast mahha lendawad ja kopa ette astuwad. Danis-teggija ristipodut lujo seisis ingli kēs ja iakis

ingli suu: „Wata, Zenowewa, mis ristiformat sinno Lunnastaja on kannatanud, ni hästi sinno kui kõige mu inimeste õnnistuseks. Wata ühtepuhko temma kannataja kujo peäle, ja ärra tüddine ial ristiformat kandes. Õnnisteggija rist jägo

sulle eenkujoks kõiges ettevõtmises! kui sind kiusatakse, siis pallu Temma ristipodut kujo pole; ja kui tüddimus sulle peäle kippub, siis tulleta Temma kannatlikko wiisi meele, kes otsego tallele ennast ilma süta ohwertada laskis. Üriline on kõik aeglik ädda; sest ühhel päwal mõttab maja jäsand omma wilja säelada ja wilja wiwi agganadest wälja wallitseda. Kõdda siis õigeks leitakse need lähivad Temma jure iggawese ingamise paika. Öppi agga iggapäw ennast täielikko armastust Jummal ja inimeste wasto, jae kindlaks ellawas usk kus ja ärra lasse omma lotust ial nurja minna! „Zenowewa tundis omnikul unneft ärka-des omma süddand fergitatud; ta siddus kaks

silletad keppilest ninega ristis kokko, seadis ristilest omma kopa nurka püsti ja teggi iggapäw risti märgi ees palwet. Kui ta mõnniford ellawas palwes risti ees põlwili maas olli, lehhitas Õnnisteggija temma waimule taewalikko troosti, mis ta murre format fergitas, ja temma süddant jahutas. Kelle süddames tõssine ristiusst nõnda ellawalt süttind põllema, kui Zenowewa süddames, se kannatab tüddimata, mis Jummal temmale peäle pannud.

Kui Wallorikka mõisima ja räkima allas, õppetaz tedda Zenowewa Jummalat tundma ja kõik lodud asjo tähhele pannema. Laps olli terane loom, panni emma õppetust tähhele ja läks päw päwalt targemaks. Kül olli imme ja alle kolitajat ja kolilast wadata! Waene lapsake käis pol allasti, sest need ride ilbud, mis praua ommast ülikonnast temmale teinud ollid üsna narrakaks läinud; wiimaks piddid emma ja laps allasti käima ja puu oksadega endid warjama. Ühhel päwal leidis Zenowewa metsast üht lamba nahka, sest üks metsaline olli lammasst kiskund ja nahka mahha jätanud; sedda nahka wiis praua rõmoga koddon ning teggi omma lapsele ülikonnaks. — Mõda arrisid mitmed metsa-ellajad nendega julgeks ja tulliwad sagedast kopa jure, isseärranis jannesed, rebbased ja mitmed linnud. Wäsokefled linnud lendsid Wallorikka kae ning õlla peäle, nokkisid lapsi pihhust rohho-senneid ja teggid mitmesuggust nalja lapsele ajawiteks. Suisel ajal rõmustas laulo-linno eli emma ja lapse süddant; kui laps wälja läks emmale rohto otsima, siis joosid ellajad temma kasa, otsego olleks tahtnud teed näidata. Wagga Zenowewa andis lapsele kõigist lodud asjust õppetust, juhhatas tedda Jummalat tarkuse ja

olekandmise wiisi tundma, ja Eoja üpris suurt tarkust immeks panna. „Suur maa-ilm“ ütles Zenowewa: „on Jõfanda au-tempel, üks üpris pühha kotta! mis ial so ilm näeb ehk kõrw kuleb, sedda on Jummal teinud, kellel wäggi ning wõimus otsata on.“ Temma õppetäs pojale Jõsa meiet ja mõnda muud kennad palwid ning laulo salmisi, sellitas pühha kirja ja ristiusso üllemaid õppetusi, nomis tedda Jummalat kartusele ning allandlikko meelele. Agga ial ei üttelnud ta lapsele, mis suggowõdsast ta süündinud ehk kes ta isä piddi olla; sest ta ei radfind lapse süddant kurwastada. Ets olleks wõinud lapsele mõtte tulla, metsa lanest innimeste seltsi ruttata, kui ta omastest ja suggulastest kuulda olleks sanud.

Juhtus ükšford, kui Zenowewa jälle lapsega taewa Jõsast ja Temma pühha teggudest kõnneles, et lapsote küsis: „Armas emma, teie sunnite mind saggedaste üttelema: Jõsa meie, kes sa olled taewas; üttelege mulle ommetegi kes mo isä siis on?“ „Armas laps!“ kostis emma: „sinno isä on Jummal kes seal ülewäl ellab kos kuu ning päike paistawad.“ Laps ütles: „Kas siis mo isä mind ka tunneb?“ Zenowewa wastas: „Temma tunneb sind selgeste ja armastab sind ka kõigest süddamest.“ „Kudda se siis tulleb,“ ütles laps: „et ta mulle middagi heat ei te ja meid willetsusse sisse jättab.“ — „Minno armas poeg,“ ütles praua: „meie peame ürikest aega sin ädaorgus ellama ning kannatama; agga kui meie ükšford taewa jõuame, seal same meie kõik rõmud tuhhatwõrra maitsma.“ Wallorikkas küsis weel: „Armas emma, kas minno isä weel teisi poegi wõi ellen ma üksi?“ Emma kostis: „Jah on.“ „Kos nemmad siis on?“ Emma küsis laps: „minna arwasin et meie üksi sin

ilmas olleme, sest ma ep olle keddagit muud meie sarnalist ellawad loma näinud.“ Zenowewa kostis: „Et sinna kül ial siit metsast wälja ei olle sanud, siiski pean ma sulle üttelema, et siin metsa tagga weel palja liinad ja maad leitakse, kus sees mitmesuggused innimesed, muist head, muist kurjad ellawad. Wimaks küsis Wallorikkas: „Miks meie siis ka teiste innimeste seltsa ei lähhe, miks meie üksi metsa jäme?“ „Meie wõime siin“ — kostis emma: „täielikkult Jummalat tenida ja ommale inge õnnistust parrida. Midda ennam innimesti koos ellab, sedda surem melewald eksitusel. Maa-ilm kautab saggedaste inge rahho ja teeb meid Jummalaga wõeraks; agga siin üksikus paikas wõime meie allati taewa Jõsat tenida.“ Nisuggused juttud sigginesid saggedaste lapse ja emma wahhel, mis läbbi terrane laps aega mõda kõigist asjast otsust sai.

Seitsmendamal aastal ommas üksikus ellus, sattus wagga Zenowewa ränga aigusse sisse, ja ei mõttelnud ennam ennast assemelt ülles peädma, waid surmatundi ukse ees seiswad. Liggi poolseitsmet aastane willetsus, ja otsata pudus kõigist lehma ülespidamise tarwituseks lodud asjust ollid ta jõudo nõnda lõppetanud, et ta isse ennese fujo ennam ei tunnud, waid otsego kolletanud surmawarri assemel maas olli. Naste tõbbi kurnas wimist jõudo ihholiikmiste wälja, ja wallo tõusis ni kangeks et Zenowewa ei kät egga jalga ennam ligutada jõudnud. Kui Wallorikkas omma armsat emma surmawakumisel näggi, siis langes ta emma polsurnud lehma peäle nuttes mahha, ja tõstis ni alledat leina heält, et emma südda ärdaks läks. „Mis pean minna waene teggema, kallis emma!“ küsendas laps armetumal kombel: „ehk

kahho pean ma minnema kui sinna mul surred? Mis peab minnust siin laanes sama, ehk kuhho ma pean pöggemenema, kes ma keddagit innimest ilmas ei tunne? Oh kallid emma! pallu kõigest wäest armsalt Jummalalt omma ellopäiwili jätke; sest kui sinna surredid siis peaksin ka minna süddame ahhastuses ärralöppema!" Jenowewa püdis kurwa last trööstida ja tunnistas sellepärast pojale, mis ta tänini ommas süddames kindlaste piddanud: "Minno armas lapsoke, ärra kurwasta ennast ni wägga minno surma pärrast, ja ärra kurda ni wägga omma mahhajanud põlwe, waid panne tähhele mis ma sulle ütlen: selle sure metsa-laane tagga ellab sinno isä, nimmega krahw Sigwrid, Trieri liina liggidal; pärrast minno surma pead sa temma jure minnema ja ütlemä, et sa temma poeg olled. Temma saab sind warsti tundma, ja ommaks lapses wasto wõtma, sest sul on isä näggo, ja iggamees kes sind näab saab sind temma pojaks tunnistama." Jenowewa rakis edespiddi piklemalt pojale, mil wiisil ta seis metsa-lane juhtunud ja mis suurt küllohhut Golo temmale teinud. Wimaiks pallus ta poega, Golole küllohhut täsfumata jätta ja Jummalä armo pärrast kõigest süddamest andeks anda. Kui nõnda waene aige rätinud, ja rahholikkult wimist tunnistest otas, uinus ta maggama; ja wata! seal näggi ta unnes: et kats ilgawad inglid kopasse tulliwad, üks neist inglidest astus temma asfeme kõrwa, tõstis kät aige pea peäle ja ütles: Sinna pead ellama, Jenowewa, ja ei mitte weel sel korral ärrasurrema! sest nõnda on kõigekörgema Jummalä tahtmine. Kui praua teisel päwal unnest ärkas, tundis ta aigust lahkunud ja uut ello-rammo omma liitmedes. — Emma ja laps, römoga täi-

detud, tännasid kõigest süddamest Jummalat ello-pikkendamise eest.

VI.

Rudda krahw Sigwrid omma abbiäsa Jenowewa pärrast leinab.

Meie wiisime nattu ke kauaks laande wägga Jenowewa jure; nüüd peame jälle innimeste seltsi taggasi ruttama ja seal watama, kudda krahw Sigwridi kässi käib. Nõnda kui krahw Strasburgi liinast koddö jündnud, sai ta Golo käest teada, mil kombel abbiello-rifkua prauale ning wärdja lapsle täsfasel kombel metsas otä olli tehtud. Golo ütles, se läbbi püdnud herrä teotust rahwa eest warjada, et praua sallamahti lastnud ärra-awwilada. Sigwrid ölli sellega wägga rahhul ja tännas majapiddajat targa tallitamise eest. Agga ei kuigi kaua pärrast sedda affas parrem süddame-tunnistus temma meelt formama, ja Jenowewa mällestus temma inge kurwastama. — Temma süddames tõusid mõtted: ehk prauale wahhest ülle-kohhut sündinud; ma ollen süallune, ohkas ta saggedaste, miks ma mitte kohto läbbi asja ei lastnud sellitada. Seddawisi kahewahhel mõtteldes, juhtus temmale ühhel ösel üks raske unnenäggo, mis ta murret weel suremaks kosfutas; — sefin-nane unnenäggo näitas, kuida üks suur lendaw maddo Jenowewa omma külki wötis ja ärra wiis; praua küssendas kül appi, appi! agga kedagi ei tulnud aitama. Teisel ommikul rakis krahw öfest unnenäggo Golole, kes kawwalal kombel nõnda tähhendas: Lendaw maddo ei tähhenda muud kui illeannetumat kofka, Drago, kelle nimmi Laddina-kele lendaw maddo tähhendab.

Ja efs se olle tössi, et temma nago kurri lendaw maddo teie kallist abbi fasat ommas küüsis ärra weddas, ilma et legi öigel ajal appi jõudis. — Golo andis krahwile nõuks, tühja unnenäggo unnuštada ja ühtepuhko mele tulletada, kuidas praua ja kofka efsimine weel suremat nuhtlust, kui rut tulist surma kookhust teninud. Golo kandis ühtepuhko oolt krahwile ajawitet walmistada, et kurwad mõtted mahti ei sanud pikkemalt elloasset süddames wõtta; kawwal majapiddaja melitas krahwi jahhi peäle, senna ja tänna nabride jures wõderas piddule, lastis kookfuggu mängid ja tansopiddamised walmistada, ja mis muud ial maa ilma kurwa mele jahhutuseks suurt suggo rahwast läbbi katsutud. Golo olleks hea melega näinud, et krahw teistkorda olleks kooksinud, mis wanna abbi fasja mällestust ühhe korraga lõppetanud; agga krahwi süddamel jäid kookja mõtted üsna wõderaks. Sellepärast jahhutasid Golo lusti ja rõmopiddud kül silmapilkuts Sigwridi meelt, agga ei jõudnud formatud süddame awastid parrandada. Wega möda läks krahwi kurbtus ni sureks, et wimalas süddame rahho opis ärra lõppes.

Ühbel päwal läks krahw omma endise abbi fasja kambrise ja leidis seal kookgemata pabberite wahhel sedda kirja, mis Zenowewa wangitornist temmale olli kirjutand. Kookfund süddamega luges ta mittokord kirja sõnno läbbi ja sai märko, et armas Zenowewa üsna süta ärraukkatud. Waese praua willets luggu leikas otsego tulline odda temma süddamest läbbi, ta allas libbedaste nutma ja jäi sures abhastuses aigeks. Kui efsimine süddame wallo wähenema allas, tõusis temma lange wihha Golo peäle; olleks illeaneto kelm sel korral krahwi ätkilise wihha ette juhtunud, siis

olleks ta wiimne tund wiististe ulse ees olnud. Sigwrid sõimas tedda rõwliks ning mõrtsukaks ja ahwardas temmale otsa tehha.

Kawwal Golo pöggenees seddamaid kui ühhe trui sullase läbbi sest juhtumiseft kulis mõnneft päwast paffo, ja ei näitnud enne omma silma, kunni ta sõnnumid sai, et krahwi wihha jubba kustumas. Libbekeelne salla uss Golo mõistis krahwi wihha ruttust leppitada ja Zenowewa tunnistust üsna walleks pörada, nõnda et Sigwrid ennam temma pettist sõnno kui praua tõelisko kirja uskuma jäi. Golo ütles: „Mis sähherdune kirri maksab? pabberi peäle wõib iggamees kirjutada mis ta agga isse arwab! Zenowewa tunnistab ennast selle kirjaga ilmasüütaks, ei litle kookaga ial sübrust piddanud, weel wähemine kurja teinud. Se on tõeste üks kenna eestkõsimine: Kui salgamine üksi ullatab, siis on kook wargab, mõrtsukad ja abbiellorikkjad süüta lomad.“ — Nende ja nende sarnaliste sõnnadega jahhutas temma krahwi wihha, ja teggi ennast melitamise kombel jälle truits teenriks herra silma ees. Ommetegi ei turinud krahwi süddame rahho kuigi laua, waid endised kaksipiddi mõilemised peäsid jälle liikuma, ja süddame tunnistus allas seestpiddi innimest närrima. Mittokord kargas ta ehmatades assemelt ülles, ja arwas et legi näägemata temma kõrwa sisse olli ütelnud: „Sa olled üks mõrtsukas! sa lastsid Zenowewa ärraukkata; sa lastsid wagga ilmasüta lapsokest tappa; sa lastsid wagga kofka ärrasurretada!“ Seddawisi waewas süddametunistuse nomimine allati temma süddant, ja ei jätanud tedda kuskil rahhule, waid kook ta ial kais ehk liikus, seal kõndis Zenowewa kahwatand surma warri temma kõrwas; ja mittokord kulis rahwas

tedda ükspäin isse ennesega rälivad: „Oh Jemowema! kos sinna olled? Mo kõige kallim warra! kuhho sa olled läinud? Minno süü läbbi said sinna ilmafuta loom irmsa surma; — ma ollen sinno mõrtsukas!“ — Kui Golo näggi kudda aega mödda krahwiga luggu ifka alwemaks läts, pöggenes ta ärra, reisis mõera maale, kuhho krahwi wiha ei jõudnud ullatada.

Peäle Golo pöggenemist sündis weel krahwile üks irmus kolle luggu. Temma maggas ühhel õfel ominas maggadis kambri, seal kulis ta ühheforraga kambri: uft lahti pörrutawad ja keddagit koddos; käija wiisi wuhhisedes tuppä tullewad ja tassase sammuga sängi ette astuwad. Suur jällestus täitis krahwi süddant, ja ehk ta kül keddagi ei näinud, siiski arwas ta keddagit külma lehhaga omma kõrwas sängis maggawad; — sest nago üks külm furno käski mõttis ta kaela ümbert kinni. Temma kistendas ommas kistlus sure heälega: tulge appi! tulge appi! seal ruttasid teenrid kohlusdes tuppä, leidsid herrat maggamas ja ärratasid tedda raskest unnest ülles. Nüüd näggi krahw selgeste, kudda koif irmutus tühhi unnenäggo olnud, satis teenrid omma teed ja uinus üeste maggama. Ugga nõnda kui silmad kinni wausid näitas sesamma unnenäggo teistforda; waim kopputas jälle rusikaga ukse tagga kunni ukse lahti pörrus, astus siis ülle läwwe tuppä, kõndis eddasi taggasi piffi pörrandad, ja weddas raudahelaid kõllisedes tagga järrel. Ühheforraga arwas herra selgeste warjo näggewad, kes nago lõppend innimese lujo käed ja jallad ahhelas ukse pida kõrwas seisis ja tedda sõrmega omma pole uffutas. Kartus ajas krahwi ihhofarwad püsti, ja külm iggi ülle kõige lehma wälja; temma ei teadnud isse mis ta pididi teg-

gema ehk mis jätma. Warri kutsus jälle uffutades omma pole, ja ahwardas sõrmega kui krahw ei tahtnud tulla. Siin mõtles krahw: ma tõusen üllesse ja lähhen temmaga; siis ma saan nähha, kuhho ta mind wiib! — Waim käis eel, krahw tagga järrel, kunni mõllemad ühte üksilo paika saiwad; seal näitis waim kolm korda sõrmega maa peäle, ja kaddus äktselt krahwi silmist ärra. Kui krahw teisel ommikul maggamast ärtas seisis õfeni unnenäggo selgeste tal meles, nisammoti ka koht, kuhho waim tedda winud ja kos ta ühheforraga ärra olli kaddunud. Sigwrid kutsus omma sullased kangidega ning labbitadega, wiis neid senna unnes näidatud paika ja lastis seal kaewada. Saiwad sullased paar jalga maa sisse kaewanud, siis leidsid nemmad ühhe innimese furnut lehma, kellel käed ning jallad ahhelasse kõidetud ollid; iggamees tundis seddamaid, et se endise koka Drago furno: lehma olli, kudda Golo wangitornis kihwtiga surretanud. Krahw käskis furnut ahheladest lahti peästa, ausaste kiriko aeda ristitud maasse mahha matta, ja inge eest kirikus palwid luggeda. Sest ajast sadik ei juhtunud temmale ennam nisuggusid kolletaid unnenäggusid, siiski jäi ta südda kurwaks ja mõtte ifka lindlamaks, et wagga praua ning kol ilmafuta ärratappetud. Ugga need mõtted pididid weel teistwiisi tõeks minnema.

Se wanna naesterahwas, kes — kuida meie luggijad mällestawad — Strasburgi linnas krahwi herrale tühja wallenäitmist ette olli teinud, sai mõnne aastä parrast kohto alla ja eideiti tedda wangi, sest et mitmesuggust kurja ja pettust temma peäle tunnistati. Sai kohhus koif läbbi kulanud ja kurjateggija ennese suust selget otsust kätte, siis mõisteteti wannamorile nõidmise palgaks tulle läbbi

surma, kudda wannal ajal kõiš nifuggused kurja-
tõ-eggijati ärra ärwitati. Kui wannamori ukka-
tuse paika widi ja seäl jubba samba külgi koideti,
pallus ta kohtomõisjatele allandlikult lubba, enne
surma weel üht asja ülestunnistada. Sellepolist
lubba sanud, räkis wannamoor nõnda: „Et ma
kül elloajal wägga paljo rasket patto teinud, süski
ei waewa mind ükski muu üllekohhus ni wägga
fui üks pettuse tõ, mis ma mõnne aasta eest
krahw Sigwridile teggin, kelle wägga jummalas-
kartlikko abbiķasa Jenowewa peäle minna abbi-
ellorikkumise patto üllekohto tunnistasin, mis läbbi
praua omma wäeti lapsaga ja kol Drago ilma-
süta surma leidsid. — Sedda süüd ollen minna
kül mitto tuhhat lorda kahhetfenud, agga süski
kurwastab sesinnane pettus mo inge surmani.
Ma wõttan surma minnes endist walle, sõnna
taggasi, ja tunnistan nüüd Jummalas palge ees,
kelle pühha kohto ette minno ing ruttuste astub:
et mõllemad, ni hästi krahwi praua kui kol, abbi-
ello teotamise pärrast ilma süta ollid. Ma
pallun teid, ausad kohtowannemad, mo wimist
tunnistust krahwile teada anda ja temmale üttelda,
et ma sedda pettust Golo nõuandmise ja makso
pärrast teggin.“ —

Wannamori wimist tunnistust anti ruttust kohto
läbbi krahwile teada, ja wõib igga mõtleja inni-
mene arwata, kuidas se sõnnum nukra krahwi süd-
dant pörrutas; Sigwrid tahtis meelt ärraeita ja
jampsis mõnne päwa otsego üks pörane. Nüüd
tõusis Golo ülleanneto pettus ühhekorraga awa-
likkust, nüüd sai armsa kalli abbiķasa waggadus
selgeks, agga sellepärrast läks ka nüüd leinamine
põhjato sureks. Kalli wägga abbiķasa ja armsa
ainukese poja ilmasüta surm seisis nago ähwartaja

waim allati temma silma ees, ei läinud ausa praua
mällestus ial temma melest; ööd ja päwad liikus
praua werrine warri temma mõttes, temma waimo-
silma ees; ja ühte puhlo kurtis temma su: „Oh,
oh, minno kõige kallim ajalit warra! nüüd ma
nään, mis üllekohhut ma sulle ja sinno waese
lapsele lastsin tehha; kes teie mõllemad ilmasüta
surma läksite. Oh, Jummal, oh Jummal! mis
ollen minna teinud? Oh, Jummal! kudda jõuan
ma üksford sedda patto wastata? Oh, kallid
Jenowewa ing! wõtta sinna Jummalas pühha au-
järje ees minno waese pattuse ingele andeks, andmist
palluda! Oh, Jummal! anna mulle mo suurt
üllekohhut andeks!“ — Wõnniford kargas ta
jälle sure wiuhaga ülles ja kiskendas kolleda heäleaga:
„Sinna maailma wallekil ülleanneto Golo! se
on üzna sinno sü! Sinna olled mo kalli abbiķasa
ja mo armsa lapse mõrtsukas! kudda jõuan ma
sulle sedda kurjust kätte tasfuda!“

Golo olli ennast jubba kaks aastad krahwi
silma eest warjul piddanud, ja ei ussaldanud
ommast urlast wälja tulla, agga ühhe endise truui
sullase läbbi sai ta ifka wahhete peäl teadust, mis
Sigwrid teggi. Sigwrid kirjutas temmale üht
sõbralikko kirja ja teggi nõnda, kui olleks kõiš
wanna aasi unneustusse jänud; ta kahhetseks immeks
pannes, mis Golo temmaga nõnda wõeraks läinud,
ja küsis wimalaks: kas ollete meie wanna sõbrust
opis unnustanud? — Golo kirjutas wasto, pal-
ludes, ei mitte pahhaks panna et ta jalla peält
ei wõinud tulla, ütles mitmesuggused tallitamised
aega nõnda lõppetawad, et suggugi mahi ei sa.
Seddawisi wahhetasid teineteisega tül aega kirjajid,
ja et kül krahwi herra Golut iggapiddi melitas,
süski ei ussaldand kawwal pettis omma jalga lošk

idsta. Wimala walmistas Sigwrid kolmefunninga päwal suurt jahti ja wõeraspiddo ommas lossis, ja pallus liggimailt ja laugelt kõik tuttawad ning nabrid kokko; ka Golut palluti nimmetud päwal wõeraspiddule. Rawwal rebbane olli aega möda julgunud ja arwas krahwi wihha opis lõpenud, sellepärast lastis ta ennast petta, ja läks hea melega wõerlu. Sigwrid terretas tedda lahke sõnna ja läcanimisega, näitis ennast iggapiddi elde ja sõbralik endise majapidajaja wasto, kunni mõnne päwa pärast kõik teised wõerad kokko ollid koggunud.

VII.

Rudda Genowewat ülesleitatse.

Täis seitse aastad ollid jubba sest ajast möda jõudnud, mil wagga Genowewat rahwa, seltsist wälja lükkati metsa laande, ja sellepärast arwas kõik rohwas tedda surnuks. Müüd jõudis kolmefunninga pühha kätte, se sinnane üllemal nimmetatud päw, mil krahw suurt wõeraspiddo walmistas. Et pallutud wõerastel ka metsa linno lihha ei piddand puduma, läks krahw jahhi peäle, ja wõttis mõnningad fullased ja Golut ennese kasa, kellega ta risti ning põiki möda metsa sõitis, sest iggamees püdis üht ehk teist ellawat loma kätte sada, mis jahhisagiks kodd wõiks wia. Ühhekorraga juhtus koggemata üks kenna irwe-lehm krahwi silma, ja pöras silmapilgul jälle paksu metsa sisse; Sigwrid ei jõudnud ratsul ni rutto läbki rägastikko tagga ajada, siisli tõttas ta jälgimöda ellaja järrel, kunni ta wimala ühhe kopa ees jäljed silmist lantas. Temma arwab ellajat kopasse warjule puggend, watab sisse ja näeb, kuidas üks

allasti naesterahwas kopas irwe kormas seisab. Sigwrid ehmatas kõigest süddamest, arwab ennast metsballijat ehk senne wäralist näggenud, löbb ristikest rinna ette ja küsib kohkudes: „Kui sa ollid Jummalast, siis astu wälja ja ütle mulle, kes sa oled?“ Genowewa, kes esimesel silmapilgul abikafat ärratunud, kostis wasto: „Ma ollen tül Jummalast, agga kuida teie isse näte üks waene pattune ning allasti naesterahwas. Kui teie tahhate, et ma teie jure pean tulles, siis wiisake mulle üks ridekatte seie, misga ma omma allasti fehha wõiksin katta.“ Krahw wõttis mantlit omma seljast ja wiiskas kopasse, naesterahwas nähtis ennast mantli sisse ja astus kopa ette, irwe-lehm käis kui koera kutsikas temma kannul. Wallorikkas ei olnud kodd, waid korjas metsas emmale rehtusid ja juri toidowarraks. Sigwridi imetepannemine lõppes oisa ja teggi seddamaid allastusele temma süddames aaset, kui ta sedda willetsuse kujo ning ärralõppenud innimese fehha nähha sanud, sellepärast küsis ta madtala heilega: „Kes teie siis ollete?“ Naesterahwas kostis: „Kulik herra, ma ollen üks willets naene, Brasbangi linnas sündinud, ja sure ädda pärast seie metsa warjule pöggennend, sest mind tahheti mo lapsokesege ilmasüta ärratappa.“ Krahw küsis: „Kuis se sündis? ja paljo aega sest teed kui se sinnane aasi juhtus?“ — Naesterahwas kostis: „Ma ellasin ühhe suurtsuggu herraga tül aega enne ilkus abbiellus, seal tõusid lahilased mõtteid minno abikafa süddames, sest temma arwas mind abbiello truuse wasto esinud, ja andis sellepärast omma majapidajale kasko, mind kõige lapssega ärrawitada. Agga fullased, kes mind piddid uskama, wõtsid mo alletaid pallumisi kuulda ja

jätsid mind ellusse; ma tõutasin neile kindla sõnnaga: ei ial siit metsast wälja tulla, egga abbikasa filma ette astuda, waid siin kolledas metsa-nurgas waitfel kombel Jummalat tenida; nõnda ollen ma jubba seitse aastad ellanud." — Naesterahwa jutto kuuldes tõusid mitmesuggused mõtted krahwi süddames, ja ta attas arwama, ehk willets naesterahwas temma endine abbikasa Jenowewa wiiks olla. Temma watas terraselt naesterahwa filma, agga ärralõppend furnofarwa inuimehe fujo näitis üsna wõeras, sellepärast nõudis ta piksemalt otsust ja ütles lahke melega: "Minno armas sõbratene, nimmetage mulle ommetegi kuddas teie ning kuddas teie abbikasa nimmi on?" — Naesterahwas kostis ohkades: "Minno abbikasat nimmetakse Sigwrid, ja minno armetuma nimmi on — Jenowewa." — Need sõnnad rannid krahwi wiimse werretilga tarretama; ta langes otsigo pilse woolest pudunud äkkiselt obhose seljast, ja olki kui furnud kummuli maas. Tük aja pärast attas ta nattuke peat ülles tõstma, ronnis põlwili püsti ja rakis ehmatand heälega: "Jenowewa, oh Jenowewa! kas teie ollete tõeste minno endine abbikasa?" Jenowewa kostis: "Armas Sigwrid! jah, minna ollen teie õnneto Jenowewa." Nüüd ei jõudnud krahw süddame alleruse pärast enam filmapis saraid ärrakeelda, sest immesuus, rööm ning abhasus täitsid tedda ühilase. Sai ta tük aega libberaste nutnud, siis ütles ta ikka weel põlwili praua ees seistes: "Oh minno koige armsam Jenowewa! misuaguses põlwes pean ma teid ülles leidma? Oh Jummal taewas sago allaastama! et ma sabs herdukses willetsuuses teie filma jälle pean näggema. Oh sedda willetsust ning ädda, mis ma üleanneto kurjateggija omma tiggedusega ollen teinud! Ma ei

ei olle mitte wäärt et mind maa-pind kannab! oh et maa-põhjuse su lahti lähheks ja mind tükis alla neelaks! agga se nuhtlus olleks wägga terge minno sü eest. Minna, minna üksi weretasin teie willetsust teie peäle; süddame tiggeduses ning äkkisil meel andsin ma käsko, ilmasüta abbikasat walle-kaebtuse peäle ärraukkata, ja ei wõtnud teie wabbandamist kuulda. Oh, ädda mo waese ingele! kudda jõuan ma üksford sedda patto Jummal ees wastada, ehk teile teie tänmini kannatatud teotust, ädda ning willetsust ärrataksuda? Anna mulle andeks, armas Jenowewa! oh anna mulle andeks ristilõdud Jesuse nimme pärast, kes weel risti sambas omma waenlastele andeks andis; — ma tahhan püda koigest wdest ning jõust, teile tuhhatford ennam armastust ning auustust näidata, kui ma teile ädda ning willetsust tonud. Ma ei

tabba mitte teie jalge eest ülestõusta, enne kui ma teie käest armo leian, ja mo südda ei sa ial

rahho leidma, enne kui teie lahle sõnna mind wõttab jahhutada ja minno nõdra inge farrastada."

Jummalakartlikko praua meel läks krahwi palwe sõnnade ja silmawee läbbi nõnda ärdaks, et ta allaastuse ning nutto pärrast tükil ajal mitte üht sõnna ei wõinud wastata, kunni ta wimalaks tükilamise nutto wahhel need sõnnad räkis: "Ärge kurwastage, minno armas Sigwrid! ärge kurwastage ennast mitte ni wägga! Sessinnane õnnetus ep olle mitte üksnes teie sü läbbi, waid Jummal tahtmist möda mulle sündinud; Jummal on mind seie metsa laane juhhatanud ja tännini mulie ellopäiwi jätkanud, et mo ing ses ädda-kolis taewa ello wasto ennast saaks walmistama. — Ma annan teile kõigest süddamest andeks, ja ollen emmas süddames jubba ammogi teile andeks annud. Allaastaja Jummal sago meile mellenile üksford meie pattud andeks andma, ja meid pühha jummalikko allaastuse-rigi osaliseks wasto wõtma!" Selle peäle andis ta krahwile kät, tõstis tedda maast üllesse ja püdis tedda trööstida. — Kurb krahw seisis liisumata otsigo sammas, üksilmi Jenowewa ärralõppenud näo peäle wahtides, ja armas sedda nähhes omma süddant lõhlewad; sest Jenowewa endine kenna näggo olli nüüd lahja ning kollane, palged ning otsa-essine murre-troosko tõmmatud. Sigwridi süddames tõusis nifuur austus Jenowewa wasto, et ta tedda otselui üht taewa-likko fujo püdis austada, ja et kül praua ennast temma wasto wägga lahle näitis, siiski kartis ta prauaga pikemalt jutto tõsta. Süggawast ohkades küsis ta wimalas maddala heäleaga: "Mis siis waesest lapsest sai, tedda teie wangitornis ilmale tõite? Kas se lapsese ennam ei ella?" — Jenow

wewa tõstis: "Et meie laps weel alles ellab, on üks suur jummalik immeteggo, sest lodud kombel ei olleks ma wõinud tedda mitte toita, mul lõppes esil otsalt nälja pärrast piim rinnast ärra; agga elde Jummal satis sedda irwe, lehma minno lapsele ammeks, kes mo lapsesest iggapäw kaksforda imetas, ja tedda selwiisil ülles kaswatada aitis."

Kui praua alles nõnda räkis, tulli Wallo, rikkas, lambanahha sisse mähhitud agga palja jallo metfast taggasi, mõllemad känd rohhojurikaid täis; wäerast meest emma jures nähhes olli lapsel ni immewärk, et ta ehmatades üdis! "Emma! mis mees se on, kes teie jures seisab? ma kardan tedda!" Praua ütles: "Ärra karda, armas poeg! waid astu julgeste seie; ei se mees te sulle midagi." Nüüd küsis krahw praua käest: "Kas se on meie armas poeg?" Jenowewa wastas: "Jah, parrako Jummal! se on meie waene laps!" — Kas tohhib immeks panna et krahwi südda wallutama läks, kui ta omma ainulest poega se-sugguses waesuses nähha sai? Kurwastus ja rõõm ollid nõnda sured temma süddames, et ta isse ei teadnud kumb neist surem ehk wähhem. Kui laps senna tulli, ütles emma: "Wata poeg! se on sinno isä; minne temma jure ja anna ta käle fuut." Sai laps emma käsko täitnud, siis wõttis Sigwrid tedda omma sülle, pigistas tedda wasto süddant, andis pojale ühtepuhko suut, ja ei wõinud abhastuse ja rõõmo pärrast muud ütelda, kui: "Oh minno armas süddame pojake! oh minno armas kuld-lapse!"

VIII.

Jenowewa wiakse sure auga taggasi, ja kurbateggijat Golut mõistetatse surma.

Sai krahw Sigwrid tüü aega lapsega rõmus-
tand, siis puhhus ta omma jahhisarwe ja üdis
kõik sullased ning jägrid metsast kolkko. Tenrid
tullid ruttuga ja pannid wägga immetsi kui üht
mets-naesterahwast krahwi jures näggid ja nar-
rakat last herra süles leidsid. Krahw küsis:
„Mis teie sest naesest arwate, kas teie ei peaks
tedda mitte tundma?“ — Kui rahwas nattute
aega naesterahwast tunnistanud ja ühhest suust
waстанud: ei tunne mitte! siis küsis krahw:
„Kas teie minno armsat Jenowewat siis ennam
ei tunne?“ Selle sõnna peäle kohlusid sullased
sures immetususes ärra, ja ei teadnud, mis nad
piddid ütlemä ehk sest asjast arwama. Nüüd tõttas
üks teise järrel prauat terretama, ja iggamees
pliidis omma süddame rõmo sõnna ja silmaweega
üllestunništada, et kallid praua weel ellus, kelle
järrel nemmad jubba seitse aastad murrega
leinarud. — Kaks tenrid ruttasid ratsul tubhat-
nelja koddö, wiwad Jenowewale ja lapsele rideid,
misga waesed allas-i lomad ennast wõisid katta,
murietsesid üht kandmise rami, kos peäl willet-
suses nõdraks läinud prauat koddö widi. Kõige
wimaks tuli Golo krahwi sarwelidmise peäle,
otsego olleks ta südda ette teadnud et siin heat
luggu ei wõinud olla. Krahw käsks kaks teenrid
Gosule wasto sõita ja lastis tedda palluda, rut-
tuete tulla, üht wägga immewärki metsellajad
watama, mis nemmad kinni sanud. Kui endine
majapidaja senna jõudis, küsis krahw temma

käest: „Golo, tunned sa sedda naest?“ Golo
kõstis kohludes furnokarmatse näoga: „Ei ma
tunne tedda koggoniste!“ Krahw kargatas tullise
wihhaga: „Oh, sinna kõigeäbbematam kurbateggija
Jummala taewa al! eks sa siis Jenowewat
mitte ennam ei tunne, kelle peäle sa rasket walle-
kaebust minno ees tõstsid, ja tedda sa ilma süta
surma mõistsid! Wata omma ohwri talle lõppenud
kujo peäle, ja tulleta siis meele, mis süggune tige
metsaline sedda priisket innimest nõnda surma-
warjaks ärra on kurnanud? Oh sinna mõrtskik
tiggesilm! kuis jõuan ma sind selle eest küllalte
nuhelda, et sa mind ni põhjato süddame abhas-
tusesse ja minno kallist abbitasat mo armsa poj-
kesega ni raske willetsusse olled tõukanud? Mõis-
taksin ma sulle ka kõige irmsamad wallo walmis-
tada, siiski ei ullataks sesinnane piin sinno patto
leppitada; ja kui ma sind tubhatkorda surretaksin,
siiski ei jõuaks ma sinno kurjust ärratasjuda!“
Golo olli jubba Jenowewa nimme kuuldes põhwili
langenud, ja pallus nüüd wärrisedes ning wabbi-
sedes allastust ja armo. Agga krahw käsks tedda
kõrwaste kinni kōita, ja senna samma wangitorni
eita, kos wagga Dragole kihwti läbbi otša sai
tehtud.

Suus astus krahw jälle Jenowewa jure ja
pallus tedda elde sõnnaga, üteldes: Wõtte wae-
waks nüüd meiega koddö pole misina! Jenowewa
astus enne weel omma kopasse, langes seal allande-
likult ristile ette põhwili mahha, tännas rõhnutud
süddamest Jummalat kõige armoandide eest, mis
elde taewane Jõsa tännini siin temmale ihho ning
inge käsks jagganud, ja jättis wimaks lahkel
meel ristile suut andes kopat jummalaga. Nüüd
tõttasid krahw ja kõik teenrid kopasse, ja watasid

immetamifega sedda elloasset, kos nende kallis praua Jummalat tahtmist möda seitse aastad olli ellanud. — Selle peäle wöttis Sigwrid praua käest kinni, üks noor mõisnik tõstis krahwi poega omma süle, ja tõttasid siis tassa illukeste eddasi minnema, tunni nemmad rami tojatega tee peäl kofko piddid sama. — Mitmesuggused piisokesed metsa linnud lendasid eddasi taggasi nende ülle, otsego olles tahtnud omma tiwa wuhhinaga tunnistada: meie ei radsi Zenowewast ja lapsest lahkuda. Irwe lehm kõndis otsego wagga lamba tal praua kannul ja ei jänud mitte kolme sammoo prauast mahha. Weike Wallorikka römustas teige ennam obbooste ülle, kannel kõigil uhked saddulad seljas, ja wast ning õbbe nasliikluduga ilgawad waljad peas ollid; ja kui krahw Sigwrid pojokest omma ratsa obboose selga tõstis, läks lapse meel wagga lustiliseks, sellepärast pallus ta isä käest üht nisuggust fenna saddulaga oost. Kui nemmad tül maad eddasi jõudnud, tullid tenrid kandmise ramiga neile wasto, ja suur ulk rahwast rami kandjatega seltsis, sest rōmo:sonnum, et kallis Zenowewa weel ellus, tungis nago tuul iggale pole, ja ruttasid krahwi allamad jookstes kofko, sest iggailks sowis üpris rōmust silmapilko omma filmaga nähha sada, et prauat sure auga koddoo widi. Wanningad leikasio kuuse otse, siddusid neid kofko, pannid frantsio piffa ridwade otsa, eht kõitsid rättifud lippo wisi teiba külge ja lehhitasid nendega praua rami ümber. Zenowewa — kes nattokeseks ajaks kõr wale astunud, koddunt todud rided selga pannud, ja saasinend juukseid sillitand olli — astus nüüd jälle innimese näol rahwa sekka. Seäl tungis rah was rōmo:õiskamisega temma ümber, andis ta kaele suud, ja iggast filmast langesid rōmo:

filmawee piisarad. — Siin unnustas praua kōit seitseme aastast kibbedat kannatamist ja tännas sure heäleaga Jummalat, kes tedda kõigest willest fufest ja ärdast jälle pääsinud.

Kui meie rōmus tee kējade selts loosi liggi maile jõudis, tullid kaks kallameest neile wasto, jo tõiwad krahwi herrale üht wagga suurt kalla, mis nemmad tänna õnne kaupaa ollid püdnud. Selle kalla sees leidisid kofkad siisklonda wälja wõttes üht kuld sõrmust, mis Zenowewa filmapill omma kihlasõrmuseks tunnistas, ja mis temma seitseme aasta eest, sel õfel, mil tedda tahheti ärra ufkatada, sure ahastusega omma sõrmest tõmba nud ja jōtte olli wiiskanud. Se uus immewärk panni kōiti kohluma, agga isseärranis tundis krahw ses jummalikkus märkis selgeste sedda tunnistust, et temma kallis abbikasa tänna weel nisammoti puhhas ning rōõst olli kui sel päwal, mil tedda plühha altari ees temmaga laulatati. Tänna wöttis neid Jummal isse teistkorda kihlada, ja tõeste wōdis krahwi herra tännast pruti õigusega taewa prudiks nimmetada, sest pitt ning kibbe willestuse aeg olli tedda üsna puhtaks sõelunud kõigest ilmiikkust kombest.

Kõnda kui wagga Zenowewa loosi wärrawast siise astunud, olli se suur imme jubba kõigis paikas ümberkaudo kuulsaks läinud, ja rahwast iggalt poolt kofko koggunud immewärklisko prauat watama; isseärranis tullid krahwi sõbrad ja muud pallutud wõerad rohkest kofko, mis läbbi üllemal nimmetud ettevalmistud kolmelunninga: päwa wõeraspiddo kõigile sureks rōmo:päwaks tõusis. Agga kes olles wōdinud sedda ettemōttelda, misuggune suur ning koggemata rōõm iggailhhele wõeraspeul piddi sündima! Krahwi tuttawade ja suggulaste

römo ei jõua meie ülesärkida; agga kui sinna isse, mo armas luggija, affad järrele mõtlema, ludda luggo sinnoga saaks ollema, kui sa kogemata seitsme aasta pärrast omma kallist laddunud öde, wenda eht last, kedda sa jubba ammo furnud, armastid, ellus leiad. Nõnda tulli Zenowewa otsego üks furnust ülesärkanud loom omma suggulastele ning sõbradele wasto, ja rakis igga mehhele lahke sõnnaga, mil immelikkul kombel Jummalä arm temma ello ülespidanud ja ilmasüta ollemist armalikkust teinud. — Sessinnane römo ja lusti, pidamine turis, ennam nädala päwad, siis juhtus üks aasi, mis römo kurwastas, sest waene Zenowewa ei mõinud kõigist kallist rogadest ja maggusast jodama minadest üht sutäit maitseada; temma kehha olli nende asjadega ni mõeraks läinud, et ta kõi sure walloga wälja oksendas, sellepärast piddi temmale isärranis rohtudest ning juurdest kerget roga tehtama, kuhho siise eßiotsalt mitte pima ei tohtind panna. — Ühhel päwal andis krahw Sigwrid kästo, Golut wangist wälja tua ja kõige mõerastele näidata. Kui se slündind, ütles krahw: „Waatke, minno armsad sõbrad! se on se üllekohtune waenlane, kes ennam willettust minno kōja peäle tonud, kui ma omma wihhaga teile jõuan ülesarwada. Temma püdis minno kallist abbitasat ärraekstada, minno abbiello sāngi rojastada, temma eitis wagga prauat minno ingeteadmata wangi, lastis tedda otsego kurjateggiat wee ning leiwaga nālga kannatada, jättis tedda lapse wõdil innimese abbita, ja slündinud lapsokest ristimata. — Temma on praua peäle otsfata walle kaebtust tõstnud, minno süddant praua wasto kurjale kihutanud, mind ühhe nõja naese tembutamise läbbi praua peäle ässitanud, wagga Dragot kihwtiga

wangitornis ärratapnud. Temma si läbbi piddi minno kallis Zenowewa omma lapsfega sama ärra-uffatud, temma kurjus piddas armsat prauat seitse aastad kibbedas willetsuuses; temma pärrast piddin ma praua järrel leinama ja ommast kõige kallimast ajalikkust warrast lahuma. Nüüd mõistke teie kōhbut, misuggust nuhtlust ühhe ni irmsa ülleannetumale peab tehtama? — Kōit sõbrad ja narrid kistsendasid ühhest suust: „Golo peab surrema, irmsal kombel surredä! Üllekohtune Golo langes sedda kuuldes Zenowewa palge ette põlwili mahha, pallus süüt andeks, ja pallus prauat ommale teiste käest armo palluda. Praua elde südda lāks örnaks Golo palwe läbbi, sellepärast pallus ta krahwi ja mõeraid Golo peäle armo eita ja tedda surma nuhtluse alt peästa. Sigwrid wastas: „Minno kallis abbitasa! Kõigest süddamest mõttaksin minna teie palwet kuulda, jubba sellepärast, et teie taggastitulemise rōmopiddo kurwastufeta möda lähheks; agga sessinnane aasi ei pudu üks minnuse, waid kõige minno sõbradesse ning suggulastesse, sellepärast peab nende tahtmine slündima.“ Krahwi sõbrad ei mõtnud Zenowewa palwet kuulda, waid ütlesid: „Meie ei tohhi Golo peäle armo eita, muido mõistsid mõnningad tulleswal ajal ütelda, Golo olli ilmasüta, sellepärast ei mõind tedda fegi ukka mõista. Ja kui nisuggune ülleanneto nuhtlufeta jääb, affab mitto teist kurja teggema; nisugguse surm saab teistele õppetuse mārghis.“ Selle õiguse järrel mõisteti Golut surma, nõnda et tedda nende silma ees nelli ärga piddid lõhki kiskuma. Seäl lasi siis Golo mõllema kē ja mõllema jalla ümber üks tuggew kōis siiduda, iggaühhe kahhearrulisse kōie otsa pandi üks tuggew ärg raffe, ja aeti ärgi piitsedega, nõnda et üks

ommiko, teine õhto, kolmas lõune ja neljas põhja pole piddi weddama. Sel wiisil kiati Golo kehha neljaks tükkiks, ja wiisati need tükkid metsalistsete södiks. Pärast sedda saiwad kõik Golo sõbrad ja abimehed, kes Zenowewa peäle waltet tunnis- tanud, mödegaga ärraukkatud, ja nende lapsed krahwi herra waldadest wälja aetud. Agga kõik need, kes krahwi prauale truiks jänud, ehk mingisuggust heat temmale juhtund teggema, saiwad suurt palka; nende palga sajade ulgas olli ka se hea tüttarlaps, kes Zenowewale wangitorni tinti, fulge ning paberid wiinud, ja üks neist sullastest, kes prauale ello olli kinkinud. Teine sullane olli jubba furnud; agga krahw lastis temma lastele sedda palka maksta, mis kaddund isfale ossaks arwatud.

XI.

Zenowewa eddespiddine ello ja õnnis surm.

Peäle sedda elas wagga Zenowewa omma abbiakasaga wagga ühemelelikkus õnsas abbiellus, ja mõtles krahwi allati selle peäle, kudda ta kalli prauale austust piddi andma ja rõmo teggema. Temma armastas Zenowewat kõigest südamest kui üht Jummalast wäljawallitsetut abbiakasat, austas tedda otsego pühha ingliti, ja tenis tedda allati nõnda kui üht wõrsti prauat. Siiski ei wõinud se pühha praua nisugguse ilmlikko rõmude ja uhke wõrslikkõ ellamise jures omma ingele rahho leida, sest et temma meel ning mõtte mitte ennam kaduma ajalikko, waid iggawese taewa pole igitsees. Wagga praua liikus siin ilmas nago üks tiwast wiggane kurg süggisefel ajal, kes allati teiste selt- sinneeste järrel, tedda pilwe al sojale maale näab lendawad, igitsedes klesendab: agga wigga se tiwa

pärast lendo ei peäse. — Zenowewa, ennamiiste ühtewuhto aiglane, tundis omma jõudo lõppewad ja läks päw päwalt ikka nõdramaks. Seäl näggi ta ühhel õfel sähherdust unnenäggo, mis tedda mõlema panni, agga unnenäggo olli se: Zenowewa seisib põlwili altari ees pälwele, wata! seäl tulli suur ulk taewlikko pühha neitsid, keskel nende seas pühha Maria, Kristuse emma, temma jure. Igga üks neist pühha ingedest palkus temmale üht kenna lillest, illusamad kui ial siin ilmas õitsewad; agga pühha neitsit Maria kandis üht kalli kinn- widega ehhitatus au-kroni ommas käes ja ütles temmale: „Armas tüttar Zenowewa! wata sedda taewa kroni olled sa ennesele se kibbowitsa kroni eest wõitnud mis sa seitse aastad laanes kandsid. Wõtta au-kroni minno käest wasto; sest nüüd on aeg täis sanud, mil sinno rõmud iggawesseks lähwad, ja kõik kannatused otsa lõppewad!“ — Nende sõnadega panni pühha neitsit Maria Zenowewale kroni wähe, ja lendis omma pühha seltlitsitega jälle üllesse taewa. Zenowewa ärkas sure rõmuga unneest, sest ta arwas taewalised weel alles omma ümber ollewad; agga siin näggi ta selgeste kudda se kõik unnenäggo olnud, mis Jummal temmale märgiks läkitanud, et nüüd ajalikko ohtopawade ots kätte jõudmas. Ommetegi ei lausund ta omma unnenäust kellegile sõnna, sest ta ei radfind abbiakasat ja poega enne aego kurwastada. Siiski piddi, mis ta warjada püdis, ruttuste iggawehhele amwalikkus sama. Mõnned päwad pärast nimmetud unnenäggo tundis praua külma warri- nad ja selle peäle jälle pallawat tuska, pea seisib uimane ja jänno ei tahtnud kustuda; aigus läks iggapäw rassemaks, ja lõppetis nõnda praua jõudo et ta ennam sängist wälja ei peäsnud. Kõl lastis

frähw Sigwrid iggalt poolt kuulsaid arstisid tulla, küll katsuti mitme ja mitmesuggused rohhud, kenneft abbi mõis lota; agga ei aitant siin ennarn arsti nõu egga rohho mõim aiguse wästo; — Jenowewa ellopäwad jõudsid õhtule nago päife taewa weeres iggal õhtul lojale lähheb. — Dnnis kes iggal ajal ennast nõnda walmistand kui Jenowewa, et targa neitsi kombel — tulgo peigmees ehk südda õfel: ifka õlli ommas lambis leiab! — Kui wimaks Sigwrid ja weike Wallorikka märko said, südda aigus ühtepuhko rängemaks läks, ja parremaks samise lotus ifka wähhemaks waus, siis langesid mõllemade armastawad ning kurnwad süddamed ni raske murre sisse, et kõik tenrid ja muud allamad nende abhastust nähhes leinama affasid. „Oh minna waene õnneto mees!“ ohkas frähw: „kas minno ellopäwi üsna leinakattega ehhitakse? Mis läbbi ollen nõnda Jummalaga wästo patto teinud, et Temma kõik minno käest risub, mis mul siin ilmas armas? Minno kõige armsam abbiwasa, tedda ma mitto aastad murrega tagga leinasin, ei olle weel werandil aastad ueste minno rõmoks ellanud, ja jubba tahhetakse tedda jälle ärra wia! Mo südda sai waewalt rõmo-karrikat maitsuma, ja wata! jubba pakkutakse mulle teist, korda kibbedat murre; ning kurbtuse-karrikat kätte. Parrem et ma prauat koggoniste ei olleks leidnud, kui ma tedda ni rutto jälle pean kautama!“ Nõnda räkis frähw sures kurbtuses otsego olleks tahtnud Jummalaga kohhut käia, ehk Jummalaga tahtmist omma nõdra melega teist seada; siis ütles ta prauale: „Oh minno armas abbiwasa! minno silmatroost ja süddame rõõm: kuis tahhate teie ni rutto jälle minnust lahkuda, ja mind ueste ni wägga kurnwastada? oh allastage minno ütles-

mata sure inge abhastuse peäle, ja palluge eldet Jummalat et Ta minno peäle wõttaks armo eita ja teid weel mõnnest ajast mulle rõmoks jätta.“ Jenowewa kostis wästo: „Ärge kurnwastage ennast minno pärrast ni wägga, armas abbiwasa! sefin nane kurnwastus on kõik asjata, ja ei jõua om meategi minno elloaega üht tundi pikkentada; teie waewate isse ennast nifammoti kui mind. Teie näte awwalikkult et se asfi teistiti ei wõi sündida, sellepärrast ande ennast rahholiste Jummalaga tahtmise alla. Mis meile taewane Jäsa teeb, sellega peame lapselikul kombel leppima ja allandlikkult üttelema: „Sinno tahtmine sündko, kui taewas nõnda ka maa peäl!“ Minna surren rõmoga, agga teie ja Wallorikka kurnwastus formab surmas wõdil mo inge; jäge teie mõllemad rahholikkumaks, siis lähhen ka minna täielikko rahhuga Jäsanda kutsmise wästo; sest mo ing ihtab kõigest wäest sedda willetsat ollemist ühhe täielikkuma parrema ello wästo wahhetada. Siin on mo waim otsego üks maofene kehha-tuppes, agga ma tunnen jubba, et mul tiwad kaswawad, mis mind liblika põlwe saatwad ja siit ädda-õrgust ülles wiwad! Selle pärrast pallun ma teid kõigest süddamest, kallis abbiwasa ja armas poeg! jäge rahhule ja piddage meles, et minna Jummalaga jure lähhen, kos ma teie ingede eest tähhhan palluda.“ Selle peäle immustas ta weel Jummalaga armo sada, ja kui pühha õhtosõma õssa-samifega omma nõdra waimo olli kinnitanud, elas ta wiimsed ajalikkud tunnid ennamiste palwes. Kui nõnda ettevalmistatud koddominnikut tundis, laskis ta kõik perret, ütlemaid ni hästi kui allamaid omma fangi ette astuda, õppetasa ja maenitfesa neid, Jummalaga kartsuses ning õiges ellamises kindlaks jada ja õnnistas

wimaks kõiki emmalikko õnnistamisega. Kõige enam trööstas ning õnnistas ta omma kallist poega Wallorikkast, kes nüüd emmata waeseks lapses mahha jäi. Seddawisi wiimsed ajalikkud tallitamised täitnud, eitis wagga Zenowewa teisel Aprilli kuu päwal 750^{mal} aastal pärrast meie Jssanda Jesuse Kristuse sündimist õnsaste inge, ja läks siit ajalikkust ellust iggawese ingamise paika.

Kui nüüd Zenowewa ing kehha paelust lahti peksnud, langesid Sigwrid ja Wallorikka nuttes furno peäle mahha, andsid õnsa praua külma küele suut ja kaebasid alledaste omma kahjo; nisammoti nutsid ning leinasid kõik sullased ja ümmartajad kalli wagga leiwawannema järrel, ja iggamees, kes leinajade kurbtust näggi, allas ka leinama. Kelle ello wagga on, sedda leinab iggamees ja tanno; ning õnnistuse silmawee pisarad langewad iggähhe õiglase aua peäle otsego kaunis ommitune kaste mahha, ja Jummal wõttab sesuggust kaset taewa, otsego päike rohhoastet pilwese tõmbab. — Surmatund sõelub iggähhe õiglase ello puhtaks, sest senni kui üks wagga ning hea innimine meie keskel ligub: mõistame meie pinna üle, mis temma silmas näeme allati kobbut; agga kui surmaingel leddagit tanna ärrakutsub, siis näme meie teisel ommitul selgeste, kudda kõik kõwewerus üdna meie silma-palkist tulli, mis kadund wenna ehk iie külles arwasime ollewad. Ellawale näidetakse üllekohhut, furnule õigust! se on kurja maa-ilma wiis. — Krahwi herra leinaw südda ei jänud rahhole; ühtepuhko seisis õnsa praua seitseaastane raske willetsus, mis temma ja Golo sü läbbi tõusnud, ta waimo silma ees. Sellepärrast kaebas ta allati kahhetsedes omma süüt, ja ei jõudnud waimolikkud egga ilm-

liskud trööstijad tedda waigistada. Temma ei taganend üht sammo praua sängist, waid seisis allati furno kõrwas põlwili maas ja nuttis ärdaste, otsego olleks püüdnud tullise silmapisaratega surnut ülesärratada, ja omma endist üllekohhut kustutada.

Waene irwe-lehm, kes seie sadil innimeste ulgas rahholiste asset piddanud ja kedda iggamees armastas, allas kui Zenowewa surnud ka otsego leinama, ja watas ni alleda silmadega ümber, et õige raske olli sedda nähha. Kui siis wimaks praua furnolirsto lossist wälja widi, kõndis irwe pea norfus furnokandjade kannal, ja innises ning ammus kaebades äddalise heälega, otsego lehm mis wassikat tagga kurdab; irwe kisa turis kunni furnolirst aua sai. Pärrast matmist kuuldi irwet praua aua peäl alledaste winguwad, ja ei läinud ellajas enam aua jurest egga wõtnud toito einet, kunni ta pari päwa pärrast surri. Sedda asja panni iggamees wägga immeks, ja krahw lastis aua kiwmi peäle irwelehma kujo Zenowewa nimme alla rajuda, et senne asja mällestus pärrast põlwe rahwale teädawaks saaks.

Räitis asji otsekui olleks krahw Sigwrid kõik lustid ja rõmud Zenowewaga ühhestoos aua matnud, sellepärrast ei jõudnud siin ilmas ükski asji temma kurbtust wähhentada; temma rändas rahhota ning nukral meelel ühhest kobbast teisi, agga ei leidnud kuskil rahho, sest et iggas kohhas temma ello kõige surem warrandus, armas Zenowewa pudus! Saggedaste istus krahw mitto tundi õnsa praua aua peäl, ehk pöggenees praua endise lambrise, kos ta mõnnikord öö ja päwa sõmata ning jomata jäi, ja ennamiste isse ennesega rakis.

Agga aeg on kõigesurem leinajade trööstija!

nõnda mõttis Jummal ka siin aega mõda krahwi süddant jahhutada, ja lastis tedda mittokorda õnsat prauat unnes näha, mis ta kurwa süddant trööstis. Wannad ramatud, mis wagga Zenowewa ellust teadust andwad, rägivad weel mitto wägga immelikko tükki, mis pärrast Zenowewa surma sündinud, agga kõiki ei tohhi uskuda, ja sellepärrast siin parremine nimmetamata jättame. Mis töt mõdo weel jutto lisaks tulles üttelda, on se: et krahw Sigwrid pärrast Zenowewa surma senna kopa jure, kos wagga kannataja seitse aastad willetsusfēs ellanud, üht uhket kirrikut praua mäl-
lestusfēs lastis ehhitada, mis „Meie armsa praua“ kirrikus nimmetati. Senna kirriko lig-
gidale ehhitas Sigwrid ennesele ühhe weike urisiku-
fese, kuhho ta ellama asjus, mõisad ning wallad poja kätte andis, ja isse surmani senna metsa urisikusse jäi. Zenowewa kehha lastis ta auast wälja kaewada ja üllemal nimmetatud ue kirrikusse altari laua ette mahha matta. Mõnne aasta pärrast, kui taewa kutmine ka Sigwridi siit kad-
duwast ellust üdis, maeti temma põrmust kehha senna samma auda, õnsa praua kõrwa.

Wallorikkas ellas waggas jummalafartlikkus ellus mõnda aastad, teggi waestele paljo heat ja armastas omma allamaid isä kōmbel; siiski ei leidnud ta ennesele sedda kōskilt mis ta wagga südda iggatses, sellepärrast läks ta jubba parrajal mehhe eal lane, kos nüüd jubba mõnda aastad temma wannemad ingasid. Mõnda ellas Wallorik-
kas waikfel kōmbel Jummalat tenides metsa lanes, kunni ka tedda ta wannemate jure korjati. Agga mõnnisadda aastad peäle sedda, seisis weel Sigwridi ehhitatud „meie armsa praua kirrik“ ja kōis seal iggal aastal otsata paljo rahwast pühha Zenowewa

aua peäl Jummalat pallumas, ja nõnda pärris ifka noor põlw wanna põlwe suust sedda jutto, mis teile, armsad luggijad, praego kulutati. Jubba tuhhandede tuhhandad on mitme leele murdel sedda jutto luggenud, mis nüüd kolmatkorda meie maa lele trükki antakse. Sago siis ka wagga Zenowewa ajalikkud willetsuse päwad kõigile wagga kannata-
jadele troostiks, ja tulletago ifka sedda meele: et kōit ädda ning willetsus siin ilmas ürikene ja parrem aeg alles ees on. Selle üpris õnsa tullesa aja wasto pühkō iggamees rohkesti jädawad warra kōgguda, mis ükōford pulma-riet annab, kui inge-
peigmees meid kutuma tulles. Kes siis armastusfēs, uskus ning lotusfēs tūddimata wõidelnud, se saab otsego Zenowewa ajalikko orjawiitsa kōroni eest iggawest au kōroni pärrandusfēs.

Kannatagem ello waewas,
Parrem aeg meil kõigil ees,
Meie elde Jēsa taewas
Mitab willetsuse fees!
Temma tunneb lapse sõudo:
Annab sedda mõda sõudo
Meie ello-laewale,
Kunni surma pehmed tiwad
Meid siit ädda-orrust wiwad
Süsewisjaks taewale.

Meie jures on weel trüfftitu ja sada :

Piibli Luggud. Esimenne jaggo, kus on wanna Seädusse sündinud asjad Piibli ramatust lühhi-
delt wäljafirjotud, mitme õppetuse sannadega
ärraselletud, ja kuhho weel on monda uut laulo
salmi jurepandud. Maksab 1 rub. 23 kopp.

Palwe ramat, mis isseärranis Eöameestele kasa
anda, kui wõõra rahwa male ärralähhäwad,
agga ka mu ristirahwa hinge kasfuts on
üllespandud. Maksab 70 kopp.

Jesusse Siraki Tarkusse Ramat. Maksab
50 kopp.

A B D ja Luggemisse Ramat mis laste kolis-
tamisse tarwis on kirjotanud F. Alfermann.
Maksab 42 kopp.

Lühhike Luggemisse : ramatokenne lastele.
Maksab 25 kopp.

I. Ühhe jummalakartlikko emma ja temma
pattust pöörnud tütre ello. II. Üsklik
lambakarjane Josep. III. Üsklikko
Elisabetti ello. Maksab 50 kopp.

Lambrise-Ramat, ehk õppetus, mil wiisil Me-
rino-lambud södetakse ja üllespetakse, kuid
neid haiguste eest hoitakse ning neist parran-
dakse. Maksab 1 rub. 50 kopp.

Jõggi merres, könne, isseärranis nore rahwa
kasfuts, agga ka wannema rahwa õppetusfeks
Saksa kelest Ma kele ümberpandud. Maksab
35 kopp.

Jenowewa. Üks kaunis ja halle luggemine,
igga innimesse, keige ennamiste wannemate ja
laste kasfuts wälja antud. Maksab 35 kopp.

Weikise Hanso luggu tühja sare peäl.
Maksab 25 kopp.

Willem Nawi ello-päwad. Maksab 25 kopp.

Niawite pero walgußfel Maksab 40 kopp.